

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická
Katedra antropologie
Studijní program Antropologie
Studijní obor Sociální a kulturní antropologie

Bakalářská práce

Stigmatizace lidí vyrůstajících v institucích náhradní výchovné péče

Tereza Kocábová

Vedoucí práce
Mgr. Lenka Jakoubková Budilová, Ph.D.
Katedra antropologie
Filozofická fakulta Západočeské univerzity

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra antropologie

Studijní program Antropologie

Studijní obor Sociální a kulturní antropologie

Bakalářská práce

**Stigmatizace lidí vyrůstajících v institucích
náhradní výchovné péče**

Tereza Kocábová

Vedoucí práce:

Mgr. Lenka Jakoubková Budilová, Ph.D.

Katedra antropologie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2015

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2015

.....

Poděkování

Děkuji své vedoucí práce Mgr. Lence Jakoubkové Budilové, Ph.D za její odborné vedení, za cenné rady a připomínky, konzultace a trpělivost, které mi během psaní práce poskytla.

Děkuji své rodině a svým nejbližším za jejich podporu v době svých studií.

Poděkování patří i respondentům a všem, kteří se podíleli na jejich zajišťování.

Obsah

Úvod	9
TEORETICKÁ ČÁST	10
1. Klíčové pojmy	10
1.1 Stigma.....	10
1.2 Předsudky.....	11
1.3 Labelling	12
1.5 Diskriminace.....	13
1.6 Sociální vyloučení (sociální exkluze, segregace)	13
1.7 Integrace	14
2. Systém náhradní výchovy v České republice	15
2.1 Alternativy rodiny a náhradní rodinné péče	16
2.1.1 Péče jiné fyzické osoby než rodiče.....	16
2.1.2 Osvojení (Adopce)	16
2.1.3 Pěstounská péče	17
2.1.4 Poručenství.....	18
2.2 Náhradní výchovná péče (ústavní výchova).....	18
2.2.1 Ústavní výchova	19
2.2.2 Ochranná výchova.....	19
2.2.3 Preventivně výchovná péče	20
2.2.4 Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (dětská centra, Klokánky a další)	20
2.3 Zařízení, ve kterých je prováděn výkon ústavní výchovy	21
2.3.1 Kojenecký ústav a dětský domov pro děti do tří let věku	21
2.3.2 Dětský domov.....	21
2.3.3 Dětský domov se školou.....	22
2.3.4 Diagnostický ústav.....	22
2.2.1 Výchovný ústav	23
3. Dětský domov.....	24
3.1 Funkce dětského domova	24
3.2 Umístění dětí do dětského domova.....	25
3.2 Život v dětském domově	26
3.3 Charakteristika a osobnost dítěte vyrůstajícího v dětském domově	27
3.5 Příprava na ukončení ústavní výchovy	27
3.6 Odchod z dětského domova	29

4. Život po odchodu z dětského domova	30
4.1 Bydlení.....	30
4.1.1 „Na vlastní pěst”	30
4.1.2 Dům na půl cesty.....	30
4.1.3 Startovací byty	31
4.1.4 Azylový dům	31
4.2 Práce.....	32
4.2.1 Podpůrné programy a projekty.....	33
4.2.1 Úřad práce.....	33
4.2.2 Rekvalifikace.....	33
4.2.3 Cesta do zahraničí	34
4.2.4 Dobrovolnické programy.....	35
4.2.5 Podnikání.....	35
EMPIRICKÁ ČÁST	36
5. Metodologie.....	36
5.1 Cíle výzkumu a výzkumný problém	36
5.3 Výzkumný vzorek	37
5.4 Technika sběru dat	37
5.5 Etické aspekty.....	37
5.6 Vstup do terénu	38
5.6.1 Praxe DNPC a v AD v Kynšperku nad Ohří.....	38
5.6.1 Charitativní akce Nejen šaty dělají člověka.....	38
6. Analýza a interpretace dat	39
6.1 Dotazníky.....	39
6.2 Rozhovory	46
6.2.1 Dívka z dětského domova	46
6.2.2 Mladík z výchovného ústavu	47
6.2.3 Neformální rozhovory	48
Závěr.....	49
Použité zdroje.....	50
Literatura.....	50
Internetové zdroje	51
Legislativa.....	54
Seznam použitých zkratk.....	55

Seznam tabulek.....	56
Seznam grafů.....	56
Seznam příloh.....	57
Přílohy	58
Resumé.....	73
Summary	74

Úvod

Proč spousta mladých a zdravých lidí, kteří vyrostli v ústavech náhradní rodinné a výchovné péče nedokáže vést normální samostatný život? Nemají práci, bydlení, pojem o hodnotě peněz. Proč jsou pro ně životní milníky, jako je samostatné bydlení, zajištění rodiny či sehnání a udržení práce, tak obtížné zvládnout a překonat?

V mé bakalářské práci se zaměřuji na mladé lidi, kteří vyrůstali v dětských domovech, výchovných ústavech, či SOS vesničkách a jiných institucích náhradní rodinné a výchovné péče. Zajímalo mě jejich zařazení se do české společnosti poté, co opustí tyto instituce. Především se zaměřuji na shánění práce, bydlení a integraci do společnosti. Pokusím se zjistit, kde oni sami nebo pracovníci těchto ústavů vidí největší problémy. Je chyba v systému? V povaze těch lidí? V přístupu pracovníků? Na tyto a další otázky budu hledat odpovědi.

Cílem práce je zmapování situace lidí, kteří vyšli z institucí náhradní rodinné péče. Především zjišťuji, jak jsou připravováni v rámci institucí náhradní výchovy na samostatný život. Jak jsou mladí lidé ovlivněni faktem, že vyrůstají mimo biologickou rodinu a co je nejvíce limituje v jejich snaze o integraci do společnosti?

Tuto problematiku jsem si vybrala na základě svých zkušeností z praxe v azylovém domu a domu na půl cesty v Kynšperku nad Ohří. Předtím jsem působila jako dobrovolnice v kojeneckém ústavu a dětském domově v Karlových Varech. V obou těchto zařízeních jsem se setkala s různými typy stigmatizace a nálepkování jak u dětí/klientů, tak i u personálu.

Neustále kolem sebe slyšíme, jak jsou lidé, kteří jsou závislí na úřadech sociální péče, diskriminováni. Mě zajímá, do jaké míry je toto tvrzení pravdivé a zda nemůže docházet i k tzv. „obrácené diskriminaci“, kdy děti, potažmo klienti, zneužívají svá práva a neplní své povinnosti vůči instituci a vůči státu nebo „pozitivní diskriminaci“, kdy jsou cíleně zvýhodňováni jedinci s určitými stigmaty.

Jako metodiku svého výzkumu jsem si zvolila dotazníkové šetření a několik rozhovorů s klienty domu na půl cesty, kteří si prošli ústavy náhradní výchovné péče. Pro rozšíření perspektivy jsem také vedla několik neformálních rozhovorů s pracovníky z tohoto domu. Na přání respondentů neuvádím žádné konkrétní údaje, které by je mohly identifikovat, tudíž ani nespécifikuji názvy zařízení, kde se momentálně nacházejí.

Práci jsem pro přehlednost rozdělila na teoretickou část, která má čtyři hlavní podkapitoly a praktickou část, která je členěna na metodologii a interpretaci dat.

TEORETICKÁ ČÁST

1. Klíčové pojmy

1.1 Stigma

Stigmatizace je jedním z klíčových pojmů mé práce, a proto považuji za nezbytné tento pojem blíže charakterizovat. Definice čerpám většinou od jednoho z nejvlivnějších sociologů 20. století - Ervinga Goffmana.

Stigma není nic, co by na první pohled bylo viditelného. Podle E. Goffmana je stigma silně diskreditujícím atributem. Je to zároveň situace jedince vyloučeného z plného společenského přijetí. Stigmatizace tedy znamená apriorní negativní hodnocení člověka, většinou generalizované na celou jeho osobnost. Goffman tvrdí, že stigma je velice speciální druh vztahu mezi atributem (projevy, znaky, vlastnosti) a stereotypem. Stigma pak následuje tehdy, jestliže je atribut v rozporu se stereotypem. (Goffman, 2003)

Goffman hovoří o několika typech stigmat, které mají svůj zdroj v:

- 1) fyzických odlišnostech¹
- 2) charakterových slabostech vnímaných jako sociální deviace
- 3) stigma vyplývající z rasy, národnosti, náboženství (Goffman in Munková, 2004, s. 80-81).

Stigmatizovaný má často sklon využívat svého stigmatu k získání nějakých výhod (tzv. vedlejšího zisku), nebo jako omluvu pro neúspěchy, které ho potkaly z naprosto odlišných důvodů. Například nefunkční, či chybějící rodina může v případě lidí vychovaných v institucích náhradní rodinné péče být dle nich omluvou pro své neúspěchy a selhání nejen v oblasti vztahů a výchovy vlastních dětí (Goffman, 2003, s. 19).

„Stigmatizovaný jedinec může pociťovat nejistotu ohledně toho, jakou totožnost mu my normální dáme a jak jej přijmeme“ (Goffman, 2003, s. 23). Stigmatizovaný neví, co si o něm ostatní myslí a pokud splní společenská očekávání, je to v jeho případě chápáno jako něco, nad čím je třeba jásat, tudíž se prohlubují jeho negativní pocity a jeho společenské stigma (Goffman, 2003, s. 24). „*Představte si to!*“, říkájí. „*V některých ohledech jste jako lidská bytost!*“ (Parker a Allerton, cit. d., s. 111 in Goffman, 2003)

¹ Především jde o tělesné ošklivosti a různá znetvoření (Goffman, 2003, s. 12)

Jak krušné a ponižující je nést pečeť nezaměstnaného člověka. Když vyjdu ven, klopím oči, protože se cítím skrznastrz méněcenný. Když jdu na ulici, zdá se mi, že se nemohu rovnat běžnému občanu, že si na mě každý ukazuje prstem. Instinktivně se vyhýbám jakémukoli setkání. Bývalí známí a přátelé z lepších časů se už nechovají tak srdečně. Když se setkáme, jejich pozdravy jsou lhostejné. Již mi nenabízejí cigaretu a jejich oči jakoby říkaly: „Nezasloužíš si to, protože nepracuješ.“² (Goffman, 2003, s. 27)

1.2 Předsudky

Předsudky můžeme chápat jako jednu z forem postojů, mezi něž patří mimo jiné i stereotypy, pověry, mýty, aj. (Novák, 2002, s. 7 - 11)

Hewstone a Stroebe uvádějí pět funkcí postojů: znalostní funkce, utilitární funkce, funkce sociální identity, funkce udržování sebeúcty a sebeprosazování. (Hewstone, Stroebe 2006)

Gordon Allport v klasickém díle *O povaze předsudků* postoj definuje jako „mentální nebo nervový stav pohotovosti, který má motivující, nebo brzdící vliv na chování a to vůči objektům a situacím, s nimiž je individuum v relaci.“ (Allport, 2004, s. 41). Atkinsonem je stručně, ale výstižně postoj charakterizován tak, že postoj můžeme jednoduše chápat jako „sympatii, nebo nesympatii“ (Atkinson a kol. 1995).

Předsudky lze podobně definovat jako „apriorní představy o jedinci nebo skupině, které jsou často založeny spíše na informacích „z doslechu“, než na skutečných poznacích, nové informace předsudkem zpravidla neotřesou“ (Giddens, 1999, s. 231).

Jako postoj charakterizovaný především absencí racionality předsudek zjevně tolik užítka jako ostatní postoje nepřináší. Na otázku, kde hledat rozdíl mezi postojem a předsudkem, Allport (2004) vychází z předpokladu o tom, že povaha předsudku plyne právě z jeho iracionality, a odpovídá na ni tím, že definuje předsudek jako „odmítavý až nepřátelský postoj vůči člověku, který patří do určité skupiny, jen proto, že do této skupiny patří, a má se tudíž za to, že má nežádoucí vlastnosti připisované této skupině“ (Allport, 2004 s. 39). Allport sám zmiňuje důležitý, možná v obecném povědomí často opomíjený fakt, že předsudek může být stejně tak pozitivní, jako negativní povahy. Tvrdí dokonce, že za vznikem negativního předsudku, stojí předsudek „láskyplný“, vznikající z postoje vyjadřujícího loajalitu k vlastní skupině (Allport, 2004, s 39).

Gordon Allport nabízí také pojetí vysvětlující teorii získávání předsudků v publikaci *O povaze předsudků* (2004). Ačkoliv se věnuje převážně předsudkům

² S Zawadski a P. Lazarsfeld, „The Psychological Consequences of Unemployment“, Journal of Social Psychology, VI (1935), s. 239 in Goffman, 2003, s. 27

etnického charakteru, jeho pojetí lze aplikovat na vznik předsudků jakéhokoliv typu. Utváření předsudků definuje z hlediska tří rovin:

První rovinou je konformizace - konformita a její funkční význam, vstupenka do společnosti. Konformita jako posilování sebeúcty skupiny je podle Allporta také jeden z faktorů, pomáhající skupině přežít. „Každá etnická skupina má tendenci posilovat svá vnitřní pouta, udržovat lesk legend o vlastním zlatém věku a prohlašovat (nebo alespoň naznačovat), že ostatní skupiny jsou méně významné.“ (Allport, 2004, s. 307)

Druhou rovinu popsal v kapitole Malé dítě, kde vymezuje výchovný styl, první a druhé stádium učení se předsudkům, pozdější stádium. Celá tato kapitola pojednává o tom, jak se předsudkům učíme. Allport (2004) zde vysvětluje rozdíl mezi přejímáním a rozvojem vlastních předsudků. Přejímat může dítě od svých rodičů už jakási „hotová postojová schémata“.

Třetí rovinou utváření předsudků je vnitřní konflikt mezi předsudky a výčitky svědomí. Předsudek, který není doprovázen výčitkami svědomí je podle Allporta méně častý, než předsudek, který výčitky svědomí doprovází (Allport, 2004).

1.3 Labelling

Nálepkování neboli etiketizace je pojem, který se objevil poprvé v 50. letech 20. století. Zabývalo i zabývá se jím několik významných autorů, z nichž každý definoval labelling vlastním způsobem, avšak v zásadě se definice shodují. „Východiskem teorie labellingu je jeden z nejvýraznějších sociologických směrů 20. století - symbolický interakcionismus. Podle jeho zakladatele G. H. Meada lidé jednají na základě významu, který přisuzují určitým objektům. Tento význam se tvoří v interakci s druhými lidmi. Každý člověk zaujímá ve společnosti určité sociální role. Určité role přijímáme právě v důsledku této interakce s jinými“ (Kraus, 2007, s. 22).

Významným autorem je v rámci teorie labellingu také Howard Becker. Ten je autorem díla nazvaného *Outsiders* (1973), které svého času bylo velmi oblíbené a populární. Nejdříve je třeba uvést, co Becker míní termínem „outsideri“: „V situaci, kdy je dodržování norem vynucováno, je osoba, o které se předpokládá, že je porušila, považována za outsidera, za osobu, které se nedá věřit, že bude žít podle norem, dohodnutých skupinou“ (Becker, 1973). Jak uvedl Goffman, procesy labellingu jsou těsně spjaty s procesy stigmatizace (Goffman, 2003).

Asi nejznámější Beckerův citát, vysvětlující proces labellingu, zní: „sociální skupiny tvoří deviaci tím, že vytvářejí normy, jejichž přestoupení naplňuje představu o deviaci, aplikují tyto normy na chování jednotlivých lidí, které pak označují za outsidery. Z tohoto hlediska deviace není kvalita spáchaného činu, ale spíše souvislosti této aplikace norem a sankcí vůči provinilci ze strany ostatních. Deviant je pak ten, jemuž byla tato nálepka úspěšně aplikována, deviantní chování je to, které tak lidé označili“ (Becker, 1973 in Munková, 2004, s. 82).

1.5 Diskriminace

„Za diskriminaci považujeme stav, kdy jsou jedné skupině lidí upírána práva a příležitosti, jimiž disponují druzí. Velmi často jsou sice příčinou diskriminace předsudky, ale přesto je mezi těmito dvěma kategoriemi nutno rozlišovat, protože mohou existovat nezávisle na sobě.“ (Giddens, 1999, s. 231).

Pokud se diskriminace odehrává jako projev osobního postoje jednotlivce, můžeme hovořit o diskriminaci osobní. Pokud je diskriminace důsledkem systematicky uplatňovaných principů a z nich odvozených zákonů, systémů a struktur společnosti, můžeme hovořit o diskriminaci institucionální. Dále můžeme diskriminaci rozdělit na negativní a pozitivní. „Pozitivní diskriminace je snaha poskytnout jednotlivci nebo skupině, která je považována za znevýhodněnou, určité nadstandardní možnosti.“ (Navrátil, 2003, s. 22)

Klienti sociálních služeb se ve svých komplikovaných situacích nezdávka ocitají právě v souvislosti s nepochopením, diskriminací, či útlakem majoritní společnosti. Může pak nastat situace, kdy toleranci a pochopení právem očekávají od institucí, které pomoc takovým znevýhodněným skupinám nabízejí. A o to větší může být zklamání, v případě zjištění, že ani na takovém místě se přijetí nedočkají. „Pro sociální pracovníky je účelné vnímat etnické menšiny jako skupiny, jejichž příslušníci se do znevýhodněné pozice dostali v důsledku předsudečné reakce většiny na jejich kulturní odlišnost.“ (Navrátil, 2003, s. 24).

„Bonmot od pramene dí, že v USA se nejlépe dělá kariéra, pokud jste černošskou lesbičkou upoutanou na invalidní vozík a nakaženou virem HIV, přičemž na škodu nejsou portorikánští předci. Nejde ani tak o černý humor, jako o kvóty, jež dbají na to aby ve státních službách byli zastoupeni i reprezentanti minorit.“ (Novák, 2002, s. 38). Pozitivní diskriminace spočívá v tom že je z nějakého stigmatu udělána přednost v tom smyslu, že na jeho základu může být diskriminovaný protěřován. Získává tak od společnosti více výhod a soucitu, než druzí.

1.6 Sociální vyloučení (sociální exkluze, segregace)

Sociální vyloučení je jev, který je v posledních několika letech tematizován ve stále větším množství odborných prací, koncepčních materiálech institucí veřejné správy, výzkumech, zprávách i v mediálních textech (Toušek, 2007).

„Sociální vyloučení je proces (nebo stav), který určité jednotlivce, rodiny, případně skupiny či celá lokální společenství (komunity) omezuje v přístupu ke zdrojům, které jsou potřebné pro participaci na sociálním, ekonomickém i politickém a občanském životě společnosti. Tento proces (stav) má mnoho příčin. Patří mezi ně

chudoba, nízké příjmy, diskriminace, nízká míra vzdělanosti, zdevastované životní prostředí (tak typické pro slumy), často také etnická příslušnost. Prostřednictvím tohoto procesu jsou lidé odštěpeni na významnou periodu v životě od institucí a služeb, sociálních sítí, sociálních sítí a rozvojových příležitostí, které má k dispozici většina obyvatel společnosti.“ (Navrátil, 2003, s. 34)

Jedním z nejviditelnějších podob sociálního vyloučení je vyloučení prostorové. Prostorové vyloučení znamená pro jedince bariéru rozvoje životních šancí. Nedobrovolně segregované skupiny zpravidla žijí v nejhorších, stigmatizovaných částech města, v nevyhovujících, nuzných obydlích s nedostatečnou úrovní sanitárního vybavení a přístupem k běžným službám. Dále můžeme rozlišit nejčastěji vyloučení ekonomické, neboli vyloučení z trhu práce, které bývá často způsobeno nízkým vzděláním i diskriminací. Třetím typem je vyloučení symbolické. Je to stereotypní a předsudečný pohled na lidi postižené sociálním vyloučením (Toušek, 2007).

1.7 Integrace

Sociální integrace je proces rovnoprávného začleňování člověka do společnosti - je tedy něčím naprosto přirozeným a týká se každého člena společnosti; komplikace však nastávají ve specifických případech některých osob nebo minoritních skupin (etnické menšiny, osoby s postižením apod.), které se od většinové populace výrazně odlišují a nejsou schopny dosahovat přirozeným způsobem vysoké míry socializace. Potom je nezbytné jejich integraci aktivně podporovat a vytvářet pro ni vhodné podmínky. Slovo integrace má řadu významů - v oblasti speciální pedagogiky tento pojem chápeme jako „spolužití postižených a nepostižených při přijatelně nízké míře konfliktivity vztahů těchto skupin“. (Jesenský, 1995)

Fakticky je takto označován nejvyšší stupeň socializace člověka (prakticky jde o naprostý opak segregace - tedy společenského vyčleňování, sociální exkluze. (clanky.rvp.cz, 2015)³

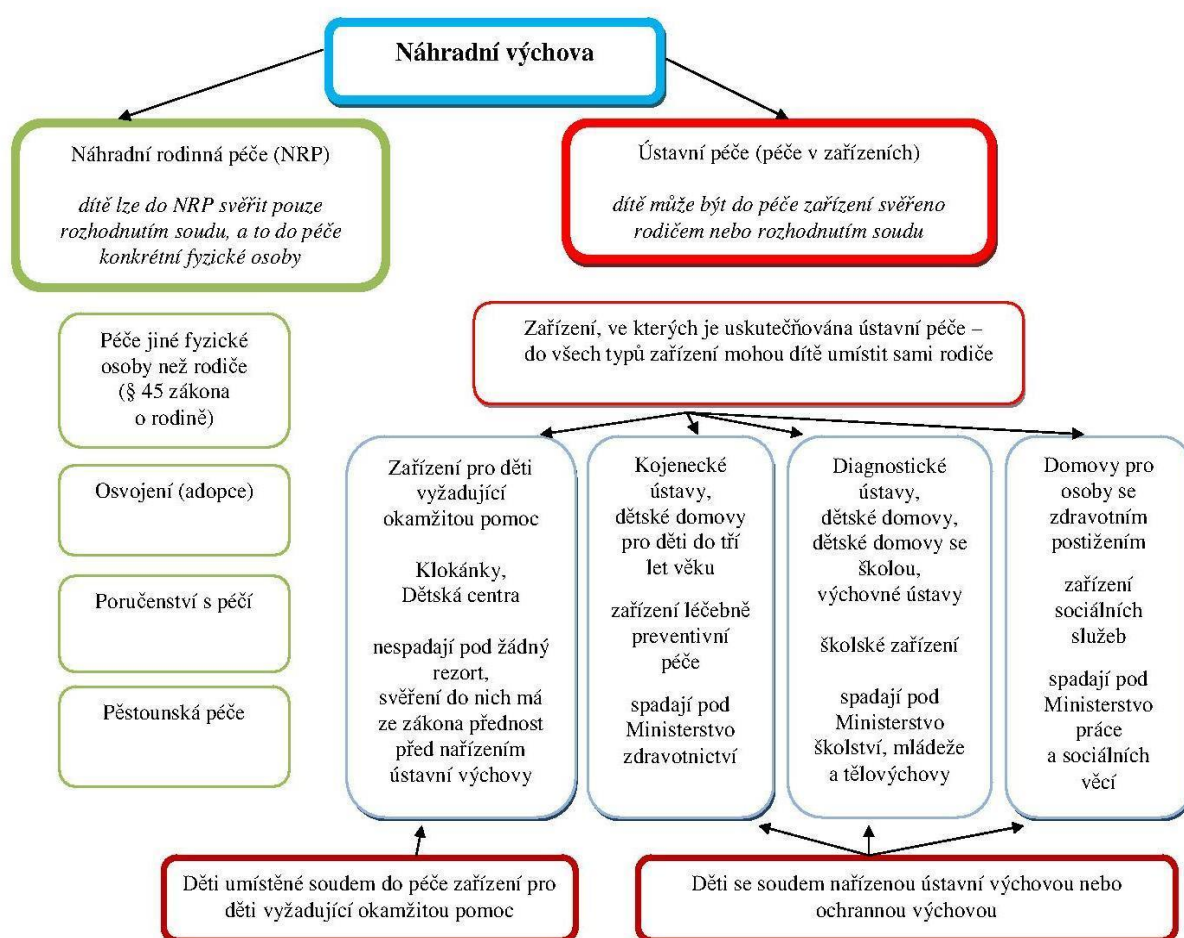
Patří sem školská integrace (např. individuální zařazování dětí s handicapem do běžných tříd nebo zřizování speciálních tříd v běžných školách), pracovní integrace (zaměstnávání osob se změněnou pracovní schopností, projekty podporovaného zaměstnávání znevýhodněných osob apod.), společenská (komunitní) integrace (bezbariérové bydlení a společenské prostředí, sociální pomoc a podpora samostatného a nezávislého způsobu života osob s handicapem, jejich enkulturace atd.) (Jesenský, 1995).

³ <http://clanky.rvp.cz/clanek/k/s/16169/SPECIALNI-PEDAGOGIKA-INTEGRACE-A-INKLUZE.html/>

2. Systém náhradní výchovy v České republice

Náhradní péče v České republice je upravena primárně zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále také „OZ“) a zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (dále jen „ZOSPOD“). Systém náhradní výchovy je relativně komplikovanou soustavou institucí a orgánů, které se podílejí na výchově dětí mimo vlastní nebo náhradní rodinu. (nahradnirodina.cz, 20.4. 2015).⁴

Obrázek 1: Schéma náhradní výchovy v ČR

Zdroj: nahradnirodina.cz, 2015

Rodiče jsou ze zákona povinni dítěti poskytnout základní péči a výchovu. Pokud rodiče nechtějí nebo nemohou zabezpečit výchovu a zdravý vývoj dítěte, je nutné pro

⁴ http://www.nahradnirodina.cz/nahradni_rodinna_peceI

něj hledat vhodnou formu náhradní výchovy. V současné době můžeme v České republice rozlišit dva základní typy náhradní výchovy, a to náhradní rodinnou péči a ústavní péči.

Výchova je záměrným, více či méně systematickým rozvíjením citových a rozumových schopností člověka, utváření jeho postojů, způsobů chování, v souladu s cíli dané skupiny, kultury apod. (Hartl, 1993). Škoviera (2007, s. 27) uvádí, že Komářík považuje za předmět péče uspokojování základních životních potřeb, potavy, oděvu, obydlí, vzdělání atd.

2.1 Alternativy rodiny a náhradní rodinné péče

V České republice existuje několik variant náhradní rodinné péče. Některé z nich jsou dočasné, jiné trvalé. V současné době systém náhradní rodinné péče pouze ojediněle řeší případy skutečně osiřelých dětí, kterým oba rodiče nebo jeden z nich zemřel. V naprosté většině se setkáváme s životními osudy takzvaně sociálně osiřelých dětí, které mají matku a otce nebo alespoň jednoho z nich, ale ti se o ně nemohou, nechtějí nebo neumějí starat. Ve všech těchto situacích jsou děti přednostně svěřovány do péče širší rodiny nebo do péče osob, které dítě zná. Teprve druhou volbou je vždy hledání osob, které dítě nezná a které jsou ochotny a schopny dítě přijmout do své rodiny. (nahradnirodina.cz, 20.4. 2015)⁵

2.1.1 Péče jiné fyzické osoby než rodiče

Jednou z možností, které zákon o rodině upravuje v § 45, je svěření dítěte do péče jiné fyzické osoby než rodiče, o kterém může soud rozhodnout, vyžaduje-li to zájem dítěte a fyzická osoba poskytuje záruku jeho řádné výchovy a se svěřením dítěte souhlasí. Při výběru vhodné osoby dá soud přednost zpravidla příbuznému.

V případě svěření dítěte do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče trvá i nadále vyživovací povinnost rodičů k dítěti, přičemž rodiče by měli platit výživné k rukám fyzické osoby, které soud svěřil dítě do výchovy. Pokud není možné rodičům stanovit vyživovací povinnost, nelze dítě do této formy péče svěřit (hledamerodice.cz, 2015).⁶

2.1.2 Osvojení (Adopce)

Osvojením (§ 63 - § 77 zákona o rodině) vznikají mezi osvojitelem a osvojencem vztahy jako mezi rodiči a dětmi a mezi osvojencem a příbuznými osvojitele vztahy

⁵ http://www.nahradnirodina.cz/nahradni_rodinna_pece/

⁶ <http://www.hledamerodice.cz/pece-jine-fyzicke-osoby-nez-rodice--s-17.html>

příbuzenské. Osvojitelé mají při výchově dítěte v plném rozsahu rodičovskou zodpovědnost (§ 63 odst. 1 zákona o rodině). (mpsv.cz, 2015)⁷

Osvojiteli se mohou stát pouze zletilé fyzické osoby, které způsobem svého života zaručují, že osvojení bude ku prospěchu dítěte i společnosti. Osvojitelem nemůže být ten, kdo nemá způsobilost k právním úkonům (nahradnirodina.cz, 2015).⁸

Do knihy narození matriky se namísto rodiče na základě pravomocného rozhodnutí soudu o osvojení zapíše osvojitel, popřípadě osvojitelé. Dítě získává osvojením příjmení osvojitele a vztahy k původní rodině, na rozdíl od pěstounské péče, zanikají. Mezi osvojencem a osvojitelem musí být přiměřený věkový rozdíl, přičemž osvojit lze jen dítě nezletilé (§ 65 zákona o rodině). Podle ustálené soudní praxe a výkladu zákona o rodině je vyloučeno osvojení mezi sourozenci a mezi příbuznými v pokolení přímém. Jako společné dítě mohou někoho osvojit jen manželé a je-li osvojitel manželem, může osvojit dítě jen se souhlasem toho druhého. (mpsv.cz, 2015)⁹

Rozlišujeme dva druhy osvojení:

Osvojení zrušitelné, při kterém se rodiče nezapisují do rodného listu jako rodiče, lze jej z rozhodnutí soudu zrušit. Návrh na zrušení může podat jak osvojenec, tak osvojitel.

Osvojení nezrušitelné, osvojitelé jsou na základě rozhodnutí soudu zapsáni v rodném listě dítěte. Takto lze osvojit dítě, kdy toto osvojení již nelze zrušit. Platí, že osvojení prosté může být změněno v osvojení nezrušitelné, ale ne naopak.

Také je možné **mezinárodní osvojení**, tzn. osvojení dětí do ciziny a z ciziny, kdy je lze uplatnit v případech, kdy se pro dítě nepodaří najít rodinu v zemi jeho původu. U nás je pověřen tímto plněním Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí v Brně (Matějček a Dytrich, 1994).

2.1.3 Pěstounská péče

Druhou formou náhradní rodinné péče je svěření dítěte do pěstounské péče (§ 45a - 45d zákona o rodině), do které se svěřují děti, jejichž výchova není u rodičů zajištěna a zájem dítěte takové svěření vyžaduje. Dítě může být svěřeno též do společné pěstounské péče manželů. Pěstounská péče vzniká rozhodnutím soudu a končí zletilostí dítěte. Může být také zrušena, a to jen rozhodnutím soudu, který jí může zrušit jen z důležitých důvodů. Učiní tak vždy, jestliže o to požádá pěstoun (mpsv.cz, 2015).

SOS vesničky jsou zvláštní formou pěstounské péče. Poskytují komplexní servis služeb pěstounským rodinám. Jedná se o služby poradenské, psychologické, terapeutické, pedagogické, sociální, odlehčovací. Pokud chce pěstoun vykonávat pěstounskou péči v SOS dětské vesničce, k již uvedené podpoře často získá navíc k

⁷ <http://www.mpsv.cz/cs/14501>

⁸ http://www.nahradnirodina.cz/nahradni_rodinna_pecel

⁹ <http://www.mpsv.cz/cs/14501>

dispozici rodinný dům nebo byt se zvýhodněným (dotovaným) nájemným. Zde pěstoun s dětmi bydlí na základě nájemní smlouvy, která obsahuje specifikaci další podpory (sos-vesnický.cz, 2015)

Pěstouni mají do své péče soudně svěřeny děti, které nemohou z nejrůznějších důvodů vyrůstat ve vlastní rodině. Díky podpoře SOS vesniček mohou být do pěstounských rodin ve vesničkách umisťovány velké sourozenecké skupiny, které tak mají možnost vyrůstat v rodinném prostředí s jednou (v případě maminky pěstounky) či dvěma hlavními pečujícími osobami (v případě manželského páru) (sos-vesnický.cz, 2015)¹⁰

2.1.4 Poručenství

Poručník je zákonným zástupcem dítěte a je ustanoven soudem hlavně v případě úmrtí rodičů, zbavení či pozastavení rodičovské zodpovědnosti nebo při omezené způsobilosti rodičů. Poručník je zodpovědný za řádnou výchovu dítěte a za správu jeho majetku, ale nemusí ho mít v přímé péči. Nemá k dítěti vyživovací povinnost. V rozhodování o podstatných věcech dítěte je třeba souhlasu soudu. Často je poručníkem ustanoven příslušný OSPOD. Funkce poručníka zaniká, jakmile poručenec dosáhne zletilosti (Lysá, 2008).

Pokud soudem ustanovený poručník bude o dítě osobně pečovat a naplňovat všechny složky rodičovské zodpovědnosti, nastupuje namísto rodičů téměř v celém rozsahu. Pak je možné řadit poručenství do forem náhradní výchovy, a to do forem náhradní rodinné péče. V případě osobní péče o dítě jsou poručník i dítě (poručenec) zabezpečeni dávkami pěstounské péče za stejných podmínek jako pěstoun a dítě svěřené do pěstounské péče (mpsv.cz, 2015)

2.2 Náhradní výchovná péče (ústavní výchova)

Ústavní výchova by měla být brána jako poslední alternativa k jiným možným opatřením, poté kdy již selhala opatření při hledání náhradní rodinné péče. Soud je povinen vždy zvažovat zda není na místě spíše svěřením do péče fyzické osobě. Samy o sobě se za vážné ohrožení či narušení výchovy dítěte nepovažují nedostatečné bytové poměry nebo majetkové poměry rodičů dítěte nebo osob, kterým bylo dítě svěřeno do péče, jestliže jsou jinak tyto osoby nebo rodiče způsobilí zabezpečit řádnou výchovu dítěte a plnit povinnosti vyplývající z jejich rodičovské zodpovědnosti (hledamerodice.cz, 2015).¹¹

¹⁰ <http://www.sos-vesnický.cz/nase-cinnost/>

¹¹ <http://www.hledamerodice.cz/ustavni-pece-s-28.html>

2.2.1 Ústavní výchova

Ústavní výchova je výchovné opatření nařízené soudem v případě, kdy je výchova dítěte vážně ohrožena nebo narušena a jiná výchovná opatření nevedla k nápravě, nebo jestliže z jiných závažných důvodů nemohou rodiče výchovu dítěte zabezpečit. Nařízení ústavní výchovy je tedy opatřením v zájmu dítěte a pro jeho ochranu. Před nařízením ústavní výchovy je soud povinen zkoumat, zda výchovu dítěte nelze zajistit náhradní rodinnou péčí nebo rodinnou péčí v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, které mají přednost před výchovou ústavní (nahradnirodina.cz, 2015).¹²

V praxi by měla být ústavní výchova nařizována dětem, které nevykazují závažné poruchy chování a nedopouštějí se trestné činnosti (Štreit, 2007). Školskými zařízeními, spadajícími pod MŠMT, pro výkon ústavní výchovy jsou **diagnostické ústavy (DDÚ)**, **dětské domovy (DD)** a **dětské domovy se školou (DDŠ)** (Dvořák, 2007).

2.2.2 Ochranná výchova

Ochranná výchova je institut trestního práva. Podle §2 z.č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, je jedním z prostředků, které jsou určeny k splnění účelu tohoto zákona. Patří mezi ochranná opatření, která „jsou určitou újmou a omezením osobní svobody a práv toho, komu jsou ukládána.“ (Jelínek, Melicharová, 2004, s. 41)

Ochranná výchova je dle zákona č. 218/2003 Sb. Zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, řazena mezi ochranná opatření a lze ji uložit jen mladistvému v rámci trestního řízení. Ve zvlášť závažných případech lze ochrannou výchovu uložit dítěti staršímu dvanácti let. Soud může ochrannou výchovu uložit, pokud je splněna jedna ze tří zákonem stanovených podmínek. Jde o případy, kdy o výchovu mladistvého není náležitě postaráno nebo dosavadní výchova byla zanedbána nebo to vyžaduje prostředí, v němž mladistvý žije. K výkonu ochranné výchovy dochází ve zvláštních výchovných zařízeních resortu MŠMT, jimiž jsou výchovné ústavy pro mládež (VÚ), případně dětské výchovné ústavy (Pilař, 2012).

Umístění do těchto ústavů předchází pobyt v diagnostickém ústavu, kde se osoby přijímají. Délka ochranné výchovy je omezena dvěma aspekty. Tím prvním je kritérium účelnosti, kdy ochranná výchova potrvá, dokud to vyžaduje její účel. Bylo-li tedy účelu dosaženo, musí být mladistvý z ochranné výchovy propuštěn a to i když ještě nedovršíl osmnáctý rok života. Dalším omezením je stanovení maximální věkové hranice, kdy podle zákona ochranná výchova trvá nejdéle do dovršení osmnáctého roku věku chovance. Jako výjimka je zde stanovena možnost, že pokud to vyžaduje zájem

¹² http://www.nahradnirodina.cz/nahradni_rodinna_peceI

chovance, může soud ochrannou výchovu prodloužit do dovršení jeho devatenáctého roku. K rozhodnutí o prodloužení musí však dojít ještě před dovršením osmnáctého roku života. (epravo.cz, 2015)

2.2.3 Preventivně výchovná péče

je poskytována diagnostickými ústavy a středisky výchovné péče a zpravidla se jedná o **dočasnou službu**, která je poskytována v maximální délce osmi týdnů. Činnost diagnostického ústavu a střediska výchovné péče se řídí zákonem č. 109/2002 Sb. o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy a zahrnuje preventivní speciálně pedagogickou péči a psychologickou pomoc, která je zaměřena na odstranění nebo zmírnění již vzniklých poruch chování a na prevenci vzniku dalších výchovných poruch a negativních jevů v sociálním vývoji dítěte (epravo.cz, 2015).

Vedle řady modelů ústavní péče, které spadají pod resorty různých ministerstev, mohou dále vznikat i soukromé instituce ústavní péče. Dále v textu se však budu věnovat pouze dětským domovům, jakožto zařízením ústavní výchovy, které vznikají v kompetenci MŠMT.

2.2.4 Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (dětská centra, Klokánky a další)

Jestliže rodiče nemohou z vážných důvodů zabezpečit výchovu dětí na přechodnou dobu, svěří soud dítě do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, a to na dobu nejdéle šesti měsíců (hledamerodice.cz, 20.4.2015).¹³

Tato zařízení se řídí zákonem č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dítěte, ve znění pozdějších předpisů. Zařízení na jeho základě poskytují pomoc dětem, které se ocitly bez jakékoliv péče nebo v situaci, kdy jsou jejich životy nebo příznivý vývoj ohroženy. Může se jednat o děti týrané nebo zneužívané, nebo o děti, které se ocitly v prostředí, kdy jsou závažným způsobem ohrožena jejich práva. Konkrétními zařízeními jsou dětská centra a Klokánky Fondu ohrožených dětí, jejichž cílem je nabídnout dětem namísto ústavní výchovy přechodnou rodinnou péči na dobu dokud se nemohou vrátit zpět do své rodiny, nebo dokud pro ně není nalezena trvalá náhradní rodinná péče.

Ochranou a pomocí se rozumí především uspokojování základních životních potřeb, včetně ubytování, v zajištění zdravotní péče a psychologické či jiné obdobné nutné péče. (např. z důvodu nevyzvednutí dítěte ze školky, nalezení dítěte bezprizorního na ulici, náhlé hospitalizace či úmrtí rodičů dítěte, za předpokladu, že momentálně není znám nikdo z rodiny či blízkých, kdo by se o dítě postaral). (MPSV, 2015)

¹³ <http://www.hledamerodice.cz/zarizeni-pro-deti-vyzadujici-okamzitou-pomoc-zpdvop--s-31.html>

2.3 Zařízení, ve kterých je prováděn výkon ústavní výchovy

V současné době je náhradní výchova realizována v gesci tří ministerstev. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR má v gesci školská zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy, Ministerstvo zdravotnictví ČR zvláštní dětská zařízení (kojenecké ústavy, dětské domovy) a konečně Ministerstvo práce a sociálních věcí zařízení sociální péče a zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (Dvořák, 2007).

Tabulka 1: Počty zařízení, kde je prováděn výkon ústavní výchovy v roce 2015

Zařízení	Počet v ČR
Dětský domov	144
Dětský domov se školou	29
Výchovný ústav	28
Diagnostický ústav	13

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z toiler.uiv.cz, 2015

2.3.1 Kojenecký ústav a dětský domov pro děti do tří let věku

Zdravotnické zařízení poskytující komplexní péči dětem od 0 do 1 roku, jejichž zdravotní stav a zdravý vývoj je ohrožen. Často bývá spojen s dětským domovem pro děti od 1 do 3 let v jedno zařízení. V současné době probíhá transformace kojeneckých ústavů na tzv. dětská centra, která by měla poskytovat především ambulantní služby ohroženým dětem a jejich rodinám a náhradním rodinám. Děti do tří let musí být podle zákona přednostně umístěovány do náhradních rodin (hledamerodice.cz, 19.4. 2015).¹⁴

2.3.2 Dětský domov

Definice dle zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních. Dětský domov pečuje o děti podle jejich individuálních potřeb. Ve vztahu k dětem plní zejména úkoly výchovné, vzdělávací a sociální. Účelem¹⁵ dětského domova je zajišťovat péči o děti s nařízenou ústavní výchovou, které nemají závažné poruchy chování. Tyto děti se vzdělávají ve školách, které nejsou součástí dětského domova. Do dětského domova mohou být umístěovány děti ve věku zpravidla od 3 do nejvýše 18 let (v případě denního studia až do 26 let). Do dětského domova se rovněž umísťují nezletilé matky spolu s jejich dětmi (mvcr.cz, 2015).

Z celkového počtu 7 532 dětí, které během deseti let (1995 - 2004) opustily dětské domovy, jich 2 328 (31 %) spáchalo trestnou činnost. Z dětí, které se trestně

¹⁴ <http://www.hledamerodice.cz/kojenecky-ustav--s-9.html>

¹⁵ Funkce a bližší charakteristiku dětského domova dále rozepisují v kapitole 3.

činnosti dopustily: 432 dětí (18,5 %) se dopustilo trestné činnosti před a během institucionální péče, 1 866 dětí (87,5 %) se dopustilo trestné činnosti až po opuštění institucionální péče, do roka po skočení institucionální péče spáchalo trestný čin 80 dětí (4 %), další (86 %) začaly páchat trestnou činnost až po roce. Průměrná délka pobytu dětí v dětských domovech je 14, 5 roku (mvcr.cz, 2015).

2.3.3 Dětský domov se školou

Zařízení určené zpravidla pro děti ve školním věku do ukončení povinné školní docházky, součástí je i základní škola. Určen zejména pro děti s poruchami chování (hledamerodice.cz, 2015).

Dětský domov se školou je zařízení určené pro děti a mladistvé, které mají nařízenou ústavní nebo ochrannou výchovu, nebo je určené pro nezletilé matky, které mají nařízeno ústavní nebo ochrannou výchovu. Do dětského domova se školou mohou být umísťovány děti zpravidla od 6 let do ukončení povinné školní docházky. Pokud v průběhu povinné školní docházky pominuly důvody pro zařazení dítěte do školy zřízené při dětském domově, je dítě na základě žádosti ředitele dětského domova se školou zařazeno do školy, která není součástí dětského domova se školou. Nemůže-li se dítě po ukončení povinné školní docházky pro pokračující závažné poruchy chování vzdělávat ve střední škole mimo zařízení nebo neuzavře-li pracovněprávní vztah, je přeřazeno do výchovného ústavu (zákony-online.cz, 2015).¹⁶

2.3.4 Diagnostický ústav

Jedním ze stěžejních prvků celého systému náhradní výchovy realizované ve školských zařízeních je diagnostika dítěte v diagnostickém ústavu. To umožňuje vybrat pro dítě to nejvhodnější zařízení. Zároveň je to právě diagnostický ústav, který může připravit dítě pro úspěšnou adaptaci na institucionální prostředí a pro to, aby v něm obstálo. Jelikož diagnostické ústavy také metodicky řídí a koordinují výchovnou práci ve spádových zařízeních, stávají se tím i důležitou součástí kontroly celého systému (Dvořák, 2007).

Jedná se o zařízení pro děti ve věku od tří do osmnácti let pro krátkodobý diagnostický pobyt. Pobyt zpravidla trvá osm týdnů, je uskutečněno komplexní vyšetření a poté vydáno doporučení, zda bude dítě umístěno do ústavní péče (DD, DDŠ, VÚ), či se bude moci vrátit k rodičům, případně příbuzným (hledamerodice.cz, 2015).

Diagnostický ústav přijímá děti, u kterých soud rozhodl o ústavní výchově, ochranné výchově nebo o předběžném opatření. Na základě výsledků komplexního vyšetření, zdravotního stavu dětí a volné kapacity jednotlivých zařízení je umísťuje do dětských domovů, dětských domovů se školou nebo výchovných ústavů vyjma dětí, o jejichž umístění v důsledku jejich poruch chování požádali zákonní zástupci dítěte (tzv.

¹⁶ <http://zakony-online.cz/?s149&q149=all>

dobrovolné pobyty). Po nezbytně nutnou dobu poskytuje péči také dětem s nařízenou ústavní výchovou nebo uloženou ochrannou výchovou zadržným na útěku z jiných zařízení nebo od osob odpovědných za výchovu, a to na základě předběžného opatření (Česko, 2002).

2.2.1 Výchovný ústav

Výchovný ústav pečuje o děti starší 15 let se závažnými poruchami chování, u nichž byla nařízena institucionální výchova nebo uložena ochranná výchova. Ve vztahu k dětem plní zejména úkoly výchovné, vzdělávací a sociální. Výchovné ústavy se zřizují odděleně pro děti s nařízenou institucionální výchovou a uloženou ochrannou výchovou, popřípadě jako výchovný ústav nebo výchovná skupina pro děti. Do výchovného ústavu může být umístěno i dítě starší 12 let, má-li uloženu ochrannou výchovu, a v jeho chování se projevují tak závažné poruchy, že nemůže být umístěno v dětském domově se školou. Výjimečně, v případech zvláště závažných poruch chování, lze do výchovného ústavu umístit i dítě s nařízenou institucionální výchovou mladší 15 let (mvcr.cz, 2015).

Ve výchovném ústavu lze v jedné budově či ve více budovách v jednom areálu zřídit nejméně 2 a nejvíce 6 výchovných skupin. Výchovnou skupinu tvoří nejméně 5 a nejvíce 8 dětí (Česko, 2002).

Z celkového počtu 7 009 dětí, které během let 1995 - 2004 prošly výchovnými ústavami jich 5 510 spáchalo trestný čin. Z celkového počtu dětí, které se trestného činu dopustily, se : 2 130 dětí (39 %) dopustilo trestné činnosti před a během institucionální péče, 3 380 dětí (61 %) dopustilo trestné činnosti po propuštění z institucionální péče, do roka po skončení institucionální péče se trestné činnosti dopustilo 1187 dětí (20 %), další 2 193 (80 %) začaly páchat trestnou činnost až po roce. U 240 dětí byla nařízena ochranná výchova, v 68 případech byla ústavní výchova změněná na ochrannou výchovu, pouze ve dvou případech byla ochranná výchova změněná v ústavní výchovu, 5 a více trestných činů spáchalo 2 630 dětí - u žádného z nich nebyla změněná ústavní výchova v ochrannou výchovu. Předběžné opatření před uložením ochranné výchovy bylo uloženo v 386 případech - ani v jednom tomto případě nebyla ochranná výchova uložena. Průměrná délka pobytu dětí ve výchovných ústavech je 1,3 roku. Rozpětí od 1 měsíce až po 13 let - jedná se o děti, které byly před výchovným ústavem umístěny v jiném typu zařízení (mvcr.cz, 2015).

3. Dětský domov

V minulé kapitole jsme si vymezili pozici dětských domovů v systému náhradní výchovy v České republice. Tato kapitola pojednává o klientech dětských domovů, jimiž jsou děti a mladiství, kteří z určitého důvodu nemohou vyrůstat ve své původní rodině. Klientela dětských domovů je charakterizována z hlediska specifických osobnostních rysů jedinců vyrůstajících v tomto typu zařízení a v neposlední řadě jsou uvedeny také důvody, pro které jsou klienti do dětských domovů umisťováni.

3.1 Funkce dětského domova

Nejdůležitější jednotkou veškerého společenského vývoje je nepochybně rodina. V rodině se nejen ustavují první vazby dítěte, ale tam se také učíme mnohým z našich vnějších sociálních rolí. Rodina je nejstarší společenská instituce. Plní socializační, ekonomické, sexuálně-regulační, reprodukční a další funkce. Vytváří určité emocionální klima, formuje interpersonální vztahy, hodnoty a postoje, základy etiky a životního stylu. Z hlediska sociologického je formou začlenění jedince do sociální struktury (Průcha, Valterová, Mareš, 2003).

Vzhledem k funkci rodiny v lidském společenství považuje se rodinné prostředí za nejvýznamnější zdroj vlivů formujících vývoj jedince. Rodinné prostředí působí na základní psychické, tělesné a sociální charakteristiky vývoje dítěte od narození mnohdy až po období dospělosti, zejména ovlivňuje jazykovou a komunikační kompetenci dítěte, jeho kognitivní a emoční vývoj, postoje, předsudky, hodnotové orientace aj. Sociologické výzkumy potvrzují vlivy rodinného prostředí na utváření životního stylu lidí, na jejich profesní a životní dráhy, příjmy a ekonomické postavení. Někteří odborníci proto soudí, že různé negativní jevy v soudobé společnosti (násilí, drogová závislost, uvolněná sexualita aj.) jsou zapříčiněny především nekvalitním rodinným prostředím působícím na jedince – nositele negativních jevů (Průcha, Valterová, Mareš, 2003).

Při výchově dětí v zařízeních ne-rodinných vzniká mezi dítětem a jeho vychovatelem také citový vztah, ale oproti rodinné výchově je tu jasný a určitý rozdíl. Jsou to většinou vztahy mělké a povrchní a trvají zpravidla jen tak dlouho, jak dlouho trvá přímý styk jedněch s druhými. I tak se v institucích náhradní výchovy snaží co nejvíce plnit funkce disfunkční nebo neexistující rodiny.

Pokud ale dítě rodinu nemá, nebo neplní své funkce, musí je co nejlépe zastat ústav, ve kterém je dítě umístěno. Tudíž mezi funkce dětského domova patří především socializace a edukace dítěte. Problém socializace, ale také edukace dětí z dětských domovů je složitý nejen z důvodu individuálních potřeb každého dítěte, ale také

vzhledem k velkému věkovému rozpětí a odlišným sociálním prostředím, ze kterých tyto děti přišly.

3.2 Umístění dětí do dětského domova

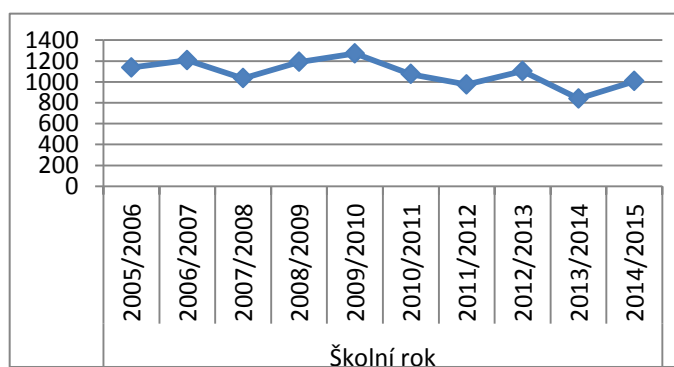
Počet dětí, umístěných do dětských domovů, se sice průměrně mírně rok od roku snižuje, ale v některých krajích zůstává situace stále poněkud bezútěšná (viz. tabulka č. 1 a grafy 1 a 2). V Moravskoslezském kraji se v posledním desetiletí umisťuje pravidelně do dětských domovů každoročně až kolem 200 dětí. Průměrně je to 173,5 dětí ročně. V Ústeckém kraji je to 156,6 dětí ročně a Jihočeský kraj umisťuje v průměru 117,7 dětí do dětských domovů. (toiler.uiv.cz, 2015)

Příčiny umístění dětí bývají různé. Od neschopnosti nebo neochotě rodičů poskytnout dětem základní péči po vážné problémy, kdy už v rodinách dochází k závažným násilným činům. Nejčastější příčinou umístění dítěte do DD je neplnění některých ze základních funkcí rodiny. Důležitou úlohu mají ty činitele, které ovlivňují psychický vývoj, utváření osobnosti a socializaci dítěte.

Nejnovější statistika ukazuje že v ústavní péči je umístěno 40% předškolních dětí z neúplných rodin, u starších dětí je to už 70%. Časté společné znaky původních rodin dětí žijících v ústavní péči je:

- nestabilní rodinné prostředí
- vzdělanostní úroveň rodičů pod standardem populace
- vztah rodičů k práci: v lepším případě průměrný, ale spíše podprůměrný
- 20% dětí bylo týraných (nepřiměřené tresty a psychická traumatizace)
- deviantní projevy týrání dětí, zaznamenán statisticky vyšší výskyt, ale také vyšší výskyt psychických poruch u rodičů (Pilař 2008) .

Graf č. 1: Počet přijatých dětí do dětských domovů za posledních 10 let (ČR)

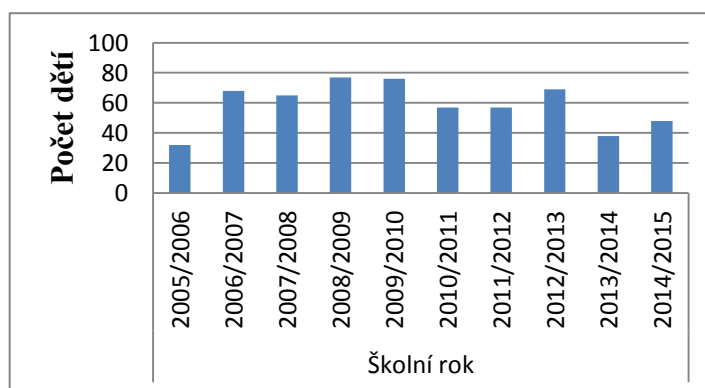

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z toiler.uiv.cz, 2015

Tabulka 2: Počet přijatých dětí do dětských domovů v ČR za posledních 10 let

Území	Školní rok										Průměr za rok
	2005/2006	2006/2007	2007/2008	2008/2009	2009/2010	2010/2011	2011/2012	2012/2013	2013/2014	2014/2015	
Česká republika	1136	1207	1034	1190	1272	1074	974	1103	839	1007	1083,6
Hlavní město Praha	28	29	24	33	39	33	31	25	31	20	29,3
Středočeský kraj	84	129	82	122	169	130	102	124	99	136	117,7
Jihočeský kraj	78	96	58	69	96	75	79	59	57	84	75,1
Plzeňský kraj	68	67	73	77	98	54	62	79	65	46	68,9
Karlovarský kraj	32	68	65	77	76	57	57	69	38	48	58,7
Ústecký kraj	181	160	164	199	187	102	128	136	126	183	156,6
Liberecký kraj	55	44	25	39	64	43	56	44	33	54	45,7
Královéhradecký kraj	48	75	61	47	58	68	32	63	40	25	51,7
Pardubický kraj	56	41	37	68	38	31	30	44	17	29	39,1
Kraj Vysočina	69	90	50	64	54	49	50	49	39	51	56,5
Jihomoravský kraj	95	98	108	88	87	80	80	74	71	85	86,6
Olomoucký kraj	96	64	62	59	85	78	52	89	51	44	68
Zlínský kraj	62	56	46	59	47	71	51	74	44	52	56,2
Moravskoslezský kraj	184	190	179	189	174	203	164	174	128	150	173,5

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z toiler.uiv.cz, 2015

Graf č. 2: Počet dětí umístěných do dětských domovů za posledních 10 let (Karlovarský kraj)

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z toiler.uiv.cz, 2015

3.2 Život v dětském domově

V současnosti žije v České republice přibližně 18 000 dětí v ústavní péči. Ve školských zařízeních ústavní péče je umístěno 7 600 dětí na 8 237 lůžek. Průměrný počet dětí na jedno zařízení je 37 (MVČR, 2007).

Každé zařízení musí řídit zákonem a mít vypracovaný vnitřní řád. Ten vypracovává ředitel zařízení a je jeho povinností s tímto řádem seznámit nejen všechny zaměstnance, ale také všechny děti. A zároveň by měl být vnitřní řád vždy k dispozici pro všechny, kteří si ho chtějí přečíst (pravonadetstvi.cz, 2015).

V dětských domovech jsou děti většinou rozdělené do tzv. Rodinných skupinek, které se snaží fungováním napodobit model klasické rodiny. Rodinná skupina bývá obvykle sestavena z 6-8 dětí heterogenního a věkově různorodého složení. Každou rodinnou skupinu vedou dva pedagogičtí pracovníci, kteří plně odpovídají za výchovnou činnost, plynulý a bezpečný chod jim přidělené RS a mají fungovat jako nejbližší dospělá osoba v domově. Pracují na základě ročního plánu a měsíčního plánu a vedou předepsanou dokumentaci. Pracují s programem rozvoje osobnosti. Jejich povinnosti jsou jim dány náplní práce. Při své práci plně využívají své kvalifikace, forem a metod výchovné práce (ddlip.cz, 2014).

3.3 Charakteristika a osobnost dítěte vyrůstajícího v dětském domově

Každé dítě žijící v dětském domově trpí absencí vlastní milující rodiny a dlouhodobá sledování psychologů, lékařů a dalších odborníků dokládají, že následky dětí žijících mimo vlastní rodinné prostředí negativně ovlivňují kvalitu života ve všech směrech. Tito lidé jsou celkově sociálně hůře adaptováni, subjektivně jsou méně spokojeni se svým vlastním životem, mají problémy v partnerských vztazích, jsou častěji nezaměstnaní a zastávají méně kvalifikovaná a hůře placená místa (Matějček in Kovařík a kol. 2004).

V neposlední řadě je tu problém omezené životní zkušenosti, mají neúplnou a zkreslenou představu o běžném životě. Tento obzor může limitovat jejich plány a aspirace. V okamžiku dokončení přípravy na povolání jsou vrženi do života znevýhodnění a ne zcela připraveni. Chybí zázemí rodiny, která je zcela automaticky připravena pomáhat ve složitých situacích a neznámých problémech (Bechyňová a kol. 2007).

3.5 Příprava na ukončení ústavní výchovy

Do dětského domova bývají umísťovány děti ve věku od 3 do nejvýše 18 let. Soud může za daných okolností pobyt dítěti prodloužit, přičemž vychází z toho, zda je prodloužení v zájmu vývoje osobnosti dítěte. O případném prodloužení institucionální výchovy je třeba rozhodnout před dosažením zletilosti dítěte, protože tím ze zákona zaniká. Existuje i taková možnost, kdy mladí dospělí uzavřou smlouvu s příslušným dětským domovem, na základě které smí zůstat i po dosažení plnoletosti, pokud se soustavně připravují na budoucí povolání, nejvýše však do věku 26 let (Pilař, 2012). Této možnosti využilo dle statistických údajů¹⁶ ve sledovaném roce 2013/2014 v celé České republice 486 osob, které si dobrovolně prodloužily pobyt v dětském domově.¹⁷

¹⁷ <http://toiler.uiv.cz/rocenka/rocenka.asp>

Ústavní výchova je dnes optimálně zajištěna co do poskytovaných služeb a materiálního vybavení obytného prostoru, ve kterém děti žijí a vyrůstají. Tento fakt se jeví na první pohled ideálně, paradoxně však může přinášet i jisté závažné problémy, především pak zkreslování obrazu reálného života. Děti, které přichází do zařízení ústavní výchovy, pochází většinou z rodinného prostředí s nízkou socioekonomickou úrovní (Janský, 2004). V zařízení se pak setkávají mnohdy až s nadstandardními materiálními podmínkami a po ukončení ústavní výchovy se ve většině případů vrací zpět k původní rodině a tím opět zpět na mnohem horší životní úroveň (Škoviera, 2007).

Vyvstává tak otázka, zda je za těchto podmínek možné připravit dítě na skutečný život, který se dle tohoto pohledu tolik liší od toho ústavního. Schopnost mladého člověka udržet si standard, který je zajištěn v prostředí dětského domova, a zabezpečit srovnatelné podmínky v samostatném životě je totiž prakticky nemožná. Tento fakt s sebou nese řadu psychických problémů, které mohou vyvstat po odchodu do samostatného života. Mladý člověk se tak v důsledku toho může potýkat s depresemi, pocity rezignace a tento stav může vést až k závažné psychické frustraci (Škoviera, 2007).

Člověk, který žije ve vlastní rodině, se na samostatný život připravuje průběžně po celý život a tato příprava probíhá neorganizovaně, latentně a přirozeně. Přičemž věk, kdy se člověk osamostatňuje od rodiny, se posouvá stále výš. Běhounková (2012) uvádí průměrné věkové rozmezí mezi 24 a 27 lety, podle toho, kdy se člověk a jeho rodina cítí na tento krok připraveni. Kdežto lidé opouštějící ústavní výchovu odchází zpravidla ve věku 18 let, protože jim to ukládá zákon bez ohledu na to, zda-li se cítí nebo objektivně jsou připraveni na vstup do samostatného života či nikoliv.

Dalším rizikem, které souvisí s velmi vysokou úrovní poskytovaných služeb a péče, je hrozba deformace hodnotového žebříčku dětí vyrůstajících v dětských domovech. Škoviera (2007) mluví o materializaci pohledu na svět a posilování očekávání celoživotní podpory ze strany státu.

Velkým problémem dětí a mladistvých, opouštějících brány dětského domova, je zcela nedostatečná zásoba praktických schopností, znalostí a dovedností. Velmi neuspokojivá je oblast finanční gramotnosti čili schopnosti hospodařit s penězi. Děti se kromě kapesného prakticky nedostávají do kontaktu s penězi, přičemž zvládnutí finanční situace a schopnost efektivně hospodařit s penězi je jedním ze znaků úspěšné adaptace na samostatný život (Běhounková, 2012).

Pavlas (2010) uvádí, že pro rozvoj samostatnosti je důležité, aby se děti zapojovaly do běžných domácích prací, jako je vaření, praní prádla a žehlení, úklid či nakupování. Upozorňuje také na problém, kterým je v některých případech až nadstandardní servis poskytovaný dětem ze strany dětských domovů, kdy se děti na chodu zařízení podílejí jen velmi malou měrou, například v rámci víkendového úklidu. Důkazem toho může být i celotýdenní přítomnost kuchařek či uklízeček v některých zařízeních. Na jedné straně je o děti velmi dobře postaráno, na straně druhé však nejsou

nuceny k aktivnímu zapojení do běžného fungování zařízení a snižuje se tak u nich míra samostatnosti a soběstačnosti.

Zařízení ústavní výchovy vedou v určité míře k nepřipravenosti na nároky samostatného života, neboť zde děti žijí v ekonomické a do jisté míry i sociální jistotě, kterou po odchodu ztrácejí.

3.6 Odchod z dětského domova

„Ústavní výchova, která byla jednou nařízena soudem, má být zrušena, jestliže pominou její důvody nebo lze-li dítěti zajistit náhradní rodinnou péči. Nedojde-li ke zrušení ústavní výchovy dříve, zaniká dosažením věku 18 let dítěte“ (Kovařík, 2004, s. 133).

Výše bylo uvedeno, že ústavní výchova je zpravidla ukončována dosažením plnoletosti klienta, někteří lidé tak prožijí v dětském domově velkou část života. Dlouhodobé umístění v zařízení ústavní výchovy s sebou nese jistá neoddiskutovatelná rizika, z nichž za nejzávažnější je považována nepřiměřená adaptace na umělé ústavní podmínky. Matoušek (1999) tento stav nazývá hospitalismem, je však možné setkat se i s termínem institucionální deprivace (Běhounková, 2012). Obojí v sobě zahrnuje sníženou schopnost následného přizpůsobení se běžnému životu za zdi instituce.

„Střet s realitou bývá pro děti z domovů, kde pro ně všechno organizují druzí, kde jsou zahrnovány dárky od sponzorů, kde ředitelé dělají všechno možné, aby svým svěřencům zařídili atraktivní výlety a prázdninové pobyty u moře, tvrdý“ říká Simona Bagarová v rozhovoru pro Novinky.cz (Novinky.cz, 2015).

Problém mají i se vztahy, které často v opojení z náhle nabyté svobody bezhlavě navazují. Dívky si často nechávají líbit agresivní chování, protože nemají zkušenost s normálním vztahem (Novinky.cz, 2015).

Za velký problém považuje Roman Pejša nezkušenost dětí s hodnotou peněz. „Nikdo je nenaučil hospodařit, jak vyjít s omezenými financemi, nevědí, co kolik stojí,“ říká a dodává, že takto nezkušení mladí lidé jsou snadnou kořistí lichvářů a podvodníků (Novinky.cz, 2015)

4. Život po odchodu z dětského domova

4.1 Bydlení

Mladí dospělí opouštějící dětský domov často nemají reálnou představu o životě mimo zařízení, například o úrovni bydlení, výši nájmu, nebo jeho samotné shánění.

Dětem z DD chybí při startu do života zázemí, kotva, jistota. U mladého člověka z rodiny ani nikdo nepostřehne, že se neuchytil hned na trhu práce, že nějakou dobu nepracuje. Má kde přespat, co jíst. Dospělého z domova může takový neúspěch zahubit – není na nájem, není co jíst, dávky budou za týden – půjčka, krádež, dluh a začne kolotoč, ze kterého není úniku.

4.1.1 „Na vlastní pěst“

Málokdo dokáže okamžitě po odchodu z dětského domova sehnat práci a bydlení vyhovující obvyklým standardům a stát se samostatnou a nezávislou funkční jednotkou. Mnohé z „dětí“ se pokouší o návrat k původní biologické rodině, neboť se snaží „dát tomu druhou šanci“ a nebo si už nevzpomíná na její funkčnost, či spíše nefunkčnost.

„Většinou chtějí odejít domů, ale málokdy to funguje. Problém je, že se k nám pak už jako plnoletí nemohou vrátit. Často skončí špatně,“ konstatuje ředitel jednoho z dětských domovů pan Pejša s tím, že chybí propracovaný systém chráněných dílen a startovacích bytů. (Novinky.cz, 2015).

4.1.2 Dům na půl cesty

Posláním domu na půl cesty je podporovat mladé lidi (od 18 do 26 let) opouštějícím ústavní výchovu či dysfunkční rodinu v jejich snaze žít život, který povede k naplňování jejich přání a cílů. Domy na půl cesty by měly podporovat klienty, aby si uvědomovali své schopnosti a možnosti. Měly by jim pomoci orientovat se ve společnosti a díky tomu by měli mít větší šanci začlenit se zpátky do společnosti a začít nový plnohodnotný život. Cílem domů na půl cesty je pomoci těmto mladým lidem nežít na okraji společnosti a nebýt závislí na sociálních službách. Charakteristika poskytovaných služeb: doprovázení na úřady, individuální práce (individuální rozhovory s terapeutem, průvodcem), komunitní práce, poradenství, nácvik sociálních dovedností, ubytování (pomocnouziops, 2015).

4.1.3 Startovací byty

Startovací bydlení je realitně nový pojem, který se veřejnosti vstípl do paměti hlavně jako první vlastní bydlení, které se vyznačuje svou dostupností, ale také dočasností. Startovací bydlení je podle měst a jejich radních druh nájemního ubytování na dobu určitou, které je poskytováno mladým občanům zahajujícím samostatný život (startovacibydeni.cz)

Nás ale zajímají konkrétně starovací byty, které jsou určené právě mladým lidem, kteří odcházejí z dětských domovů či domů na půl cesty.

"Startovací" byty jsou určeny pro klienty, kteří po roce pobytu v domě na půl cesty aspirují na úplné osamostatnění například tím, že nastoupili do zaměstnání nebo dokončují studium. V projektu "Startovací byt" dostávají šanci k úplnému osamostatnění a začlenění do plnohodnotného života (pomocnouzi.cz, 2010)

Z praxe vyplývá, že většina dětí v dětských domovech ukončuje vzdělávání na středních školách, to znamená mezi osmnáctým a dvacátým rokem života. Poté musí dětský domov opustit (zákon 109/2002 Sb). Můžou využívat i jiných institucí, jako jsou například ubytovny, domy na půl cesty, azylové domy. Tyto jsou ale často obývané spíše osobami problematickými, kterým se v osobním životě příliš nedaří, a hrozí tu negativní vliv tohoto prostředí. Také dojde k zprerhání pozitivních sociálních vazeb, které si děti za dobu života v dětském domově vybudovaly. Začít žít zcela samostatně a nezávisle je v tomto věku velmi těžké i pro děti s kvalitním rodinným zázemím. O to těžší je to pro děti bez zázemí, s osobností ovlivněnou patologickými jevy, které je v jejich rodinách provázely (alkoholismus, drogy, kriminalita, domácí násilí, týrání) (radost-ops.cz, 2015).

Proto se startovací byt s podporou dětského domova nebo domu na půl cesty jeví jako ideální řešení pro začátek samostatného bydlení.

4.1.4 Azylový dům

Azylové domy poskytují pobytové služby na přechodnou dobu osobám v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení. Existují smíšené azylové domy, AD pro jednotlivce, pro matky s dětmi, pro ženy a pro muže zvlášť.

Azylový dům pro matky s dětmi (dále jen AD) poskytuje své služby v souladu se zákonem č. 108/2006 Sb. o sociálních službách. Cílovou skupinou jsou matky s dětmi v krizové životní situaci: matky s dětmi bez přístřeší, matky s dětmi ohroženými společensky nežádoucími jevy a matky vedoucí rizikový způsob života. Posláním Azylového domu pro matky s dětmi je pomoci matkám s dětmi v překlenutí krizové životní situace ohrožující fungování rodiny. Azylový dům matkám poskytuje ubytování a nabízí klidový prostor a odbornou pomoc, příp. její zprostředkování, pro vyřešení

nejzávažnějších překážek pro samostatný a plnohodnotný život ve společnosti (csspraha.cz, 2015).

Úkolem AD pro ženy nebo pro muže je poskytnout dočasné ubytování klientům, kteří se ocitli v nepříznivé sociální nebo životní situaci a jsou ohroženi sociálním vyloučením. Sociální služba poskytovaná v AD vychází z individuálních potřeb uživatelů, motivuje je k tomu, aby aktivně řešili svou nepříznivou sociální situaci. Výše uvedená sociální služba nabízí uživatelům takovou podporu, která v maximální možné míře zachovává a rozvíjí schopnosti klientů a snižuje jejich závislost na poskytované službě. Jako příklad můžeme uvést podporu při hledání zaměstnání nebo ubytování, komunikaci s úřady a jinými institucemi nebo pomoc při zprostředkování kontaktu s institucí, která může napomoci k řešení nepříznivé sociální situace, ve které se dotyčný nachází (csspraha.cz, 2015).

4.2 Práce

Získání zaměstnání je jedním z nejdůležitějších a zároveň nejproblematictějších úkolů, které musí klienti dětských domovů řešit při vstupu do samostatného života. Mladí lidé opouštějící dětské domovy nejsou na vstup na trh práce mnohdy dostatečně připraveni.

Šafratová (In Matoušek, Pazlarová, & Baldová, 2008) tvrdí, že tito lidé mají zkreslené představy o práci v důsledku toho, že přijdou během svého pobytu v dětském domově do styku jen s určitým počtem typů zaměstnání. Po odchodu pak nejsou vybaveni dostatkem dovedností, zkušeností a znalostí v oblasti práce, vzdělání či volného trhu a jejich hodnoty, vztahující se k těmto oblastem lidského života, jsou tudíž zkreslené. Klientům dětských domovů chybí povědomí o pracovní rutině a sociálních schopnostech spojených s prací. Stejně jako v případě vzdělání je u těchto lidí patrná nízká motivace a ochota pracovat. Jak uvádí Šafratová (In Matoušek, Pazlarová, & Baldová, 2008), práce často není považována za jediný prostředek k získání peněz.

Mnoho dětí si z dobře materiálně zabezpečených domovů přináší zcela nereálnou představu o samostatném životě, do kterého vykračují. „Mnozí mají dojem, že všechno dostanou zadarmo, aniž by pro to něco udělali. Nechápu, že se základním vzděláním a bez praxe si nevydělají 20 tisíc, jak si představují,“ potvrzuje Simona, která stála u zrodu kavárny Rozmar, kde ti, kdo odcházejí z dětských domovů, mohou najít dočasné tréninkové zaměstnání a připravit se na vstup na otevřený trh práce. „Ne každý ustojí, že tady myje nádobí za 80 Kč na hodinu nebo stresové situace v exponovaných časech oběda,“ dodává (Novinky.cz, 2015).

V dnešní době existuje již mnoho forem, jak práci získat, nebo jak si zvýšit kvalifikaci a tím pádem mít lepší šance při jejím získávání. Existuje také mnoho podpůrných institucí a úřadů, které pomáhají s výběrem vhodné rekvalifikace a následným hledáním zaměstnání.

4.2.1 Podpůrné programy a projekty

Obecně prospěšná společnost Rozmarýna, která byla založena v roce 2005 Simonou Bagarovou a Kateřinou Hrozovou, má za cíl podporovat mladé lidi po odchodu z dětského domova na praktický život a zaměstnávat je v tréninkové kavárně (rozlet.cz, 2015).

„Za tři roky existence jsme poskytli tréninkové zaměstnání čtyřiceti odchovancům dětských domovů“, říká zakladatelka obecně prospěšné společnosti Rozmarýna a provozní Café Rozmar Simona Bagarová. (Novinky.cz, 2015)

Tato společnost nabízí několik podpůrných programů pro mladé: Program ZA RUKU - podporující děti a mladé lidi vyrůstající v dětských domovech (pravidelné skupiny pro děti školního věku - KLUB SAMOFOR, pro mladé klienty připravující se na odchod z dětského domova - kurz ZA SAMOSTATNOSTÍ a komunitní aktivity rozvíjející spolupráci dětského domova a místní komunity za účasti dětí z dětského domova bez ohledu na jejich věk). Program RUKU V RUCE je zaměřený na podporu mladých lidí, kteří dětský domov opouští (individuální provázení a podpora poskytovaná odborným průvodcem v rámci projektu ROZLET a tréninkové zaměstnávání v sociální firmě CAFÉ ROZMAR). (rozlet.cz, 2015)

4.2.1 Úřad práce

Úřad práce České republiky (dále jen „Úřad práce ČR“) je správním úřadem s celostátní působností a je organizační složkou státu. Úřad práce ČR byl zřízen dnem 1. 4. 2011, zákonem č. 73/2011 Sb., o Úřadu práce České republiky a o změně souvisejících zákonů. Ministerstvo práce a sociálních věcí řídí Úřad práce ČR a je jeho nadřízeným správním úřadem. (MPSV, 2015)

Úřad práce ČR plní úkoly v oblastech zaměstnanosti, ochrany zaměstnanců při platební neschopnosti zaměstnavatele, státní sociální podpory, dávek pro osoby se zdravotním postižením, příspěvku na péči a inspekce poskytování sociálních služeb, pomoci v hmotné nouzi a dávek pěstounské péče, v rozsahu a za podmínek stanovených zákonem o zaměstnanosti, zákonem o ochraně zaměstnanců při platební neschopnosti zaměstnavatele a o změně některých zákonů, zákonem o státní sociální podpoře, zákonem o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením a o změně souvisejících zákonů, zákonem o sociálních službách, zákonem o pomoci v hmotné nouzi a zákonem o sociálně-právní ochraně dětí (MPSV, 2015).

4.2.2 Rekvalifikace

Podle ministerstva práce a sociálních věcí dosahovala účinnost rekvalifikací, tedy počty účastníků rekvalifikací, kteří do roka našli práci, v roce 2010 celkem 43,8 procenta a v

roce 2011 40,8 procenta. Za rok 2012 ještě nejsou statistické údaje k dispozici (penize.cz, 2013)

Další možností, jak si změnit kvalifikaci, jsou takzvané stáže ve firmách. Projekt, financovaný z Evropského sociálního fondu, umožní čerstvým absolventům získat potřebnou praxi, po které zaměstnavatelé tolik volají. Absolventi mohou po ukončení studia nastoupit na stáž do firem, které podnikají v jejich oboru, mohou si tak ověřit svoje znalosti a dovednosti v praxi a vylepšit svou pozici na trhu práce (finance.idnes.cz, 2012).

4.2.3 Cesta do zahraničí

Jednou z možností, jak najít uplatnění na českém trhu práce, je odjet na čas do zahraničí a po pár měsících se vrátit s perfektní znalostí jazyka a s pracovními zkušenostmi navíc do životopisu.

Zaměstnavatelé si znalosti cizích jazyků velmi cení. Většina studentů nebo absolventů jezdí získávat zkušenosti v rámci výkonu prací, jako jsou pokojská v hotelu nebo jako au-pair do nějaké rodiny? Někteří volí raději dobrovolnické programy a jezdí do některé evropské země pomáhat a získávat zkušenosti.

Pracovní příležitosti si zájemci mohou hledat sami nebo přes personální agenturu. Ta za ně vyřídí některé náležitosti a navíc poradí, jak přesně postupovat. Seznam státem registrovaných agentur práce lze najít na portálu ministerstva práce a sociálních věcí.

Zahraniční stáže jsou pracovní pobyty v zahraničních firmách podnikajících v oblasti, kterou zájemce studuje nebo má vystudovanou na střední, vyšší odborné či vysoké škole. Stáž umožní získat zejména cenné zkušenosti v oboru, potřebnou praxi, jazykové znalosti a v neposlední řadě důležité kontakty (stává se, že mezinárodní firma účastníka po návratu ze stáže zaměstná i v domovské zemi). Cílem tedy není vydělávání peněz, ale obohacení profesního života (eurodesk.cz, 2015).

Cílovou zemi si může uchazeč vybrat z nabídky agentur. Nalezne v ní především mimoevropské země, které pro účastníky stáží vytvořily speciální vízový program (Austrálie, Kanada, USA). Ve spolupráci s agenturou nebývá problém takové vízum získat. Délka programu může být různá, většinou se pohybuje v rozmezí 1 – 24 měsíců. Omezena bývá platností víza (např. v USA max. 18 měsíců). Platy bývají nižší, než mají zkušení pracovníci v oboru, některé stáže bývají také neplacené. Většinou se však z platu při "studentském způsobu života" dá vyjít. (eurodesk.cz, 2015).

4.2.4 Dobrovolnické programy

Zajímavou volbou, kterou personalisté doporučují, jsou dobrovolnické programy. Dobrovolník se zdokonalí v cizí řeči, která je dnes téměř všude požadována, a navíc získá i pracovní zkušenosti. Dobrovolnické programy jsou vhodné zvláště pro studenty a mladé lidi, kteří nemají dostatek pracovních zkušeností a jejich znalosti cizího jazyka jsou nedostačující. Workcamps trvají většinou od pár týdnů po několik měsíců a často se jedná o manuální práce - typu opravy nebo naopak bourání různých objektů, rekonstrukce či práce na farmách.

Přes dobrovolnické projekty je možné se podívat po celém světě. Dobrovolníci mají zajištěné ubytování, stravování, někdy také malé kapesné a u některých projektů lze získat i příspěvek na cestovní výdaje (finance.indes.cz, 2015).

4.2.5 Podnikání

Celkem podniká 15 procent všech zaměstnaných lidí a většina z nich na otázku, čeho si na své práci nejvíce cení, odpovídá, že je svým pánem, zcela svobodným v rozhodování a práci.

Podnikání se nebojí ani studenti. Mnozí odborníci říkají, že ideální je začít podnikat právě hned po škole nebo ještě při studiu. Mladí lidé mají spoustu nápadů a nemusí žít v rodině.

Stejně jako mají studenti vysokých škol možnost zúčastnit se výměnných pobytů v zahraničí v rámci programu Erasmus, mají i mladí podnikatelé možnost získat zkušenosti v zahraničí. Slouží k tomu program Erasmus pro podnikatele. Erasmus pro mladé podnikatele pomáhá začínajícím evropským podnikatelům nabýt znalostí potřebných k zahájení nebo úspěšnému provozování malého podniku v Evropě. Noví podnikatelé se setkávají a vyměňují si znalosti a nápady pro podnikání se zkušeným podnikatelem, u něhož žijí a s nímž spolupracují po dobu 1 až 6 měsíců. Pobyt částečně financuje Evropská komise (erasmus-entrepreneurs.eu)

EMPIRICKÁ ČÁST

5. Metodologie

Práce je založena na dotazníkovém šetření mezi pracovníky domů na půl cesty a na polostrukturovaných rozhovorech s lidmi, kteří nějakou dobu žili v dětském domově či ve výchovném ústavu.

Kvalitativní metoda polostrukturovaných rozhovorů, se mi vzhledem k povaze mé práce zdála nejvíce vhodná. Kvalitativní výzkum je na rozdíl od kvantitativního zaměřen na lidské subjekty a jejich subjektivní pohled, jde do hloubky zkoumaných jevů, ale zároveň se vyznačuje snahou začlenit je do širšího kontextu (Maňák, Švec et al. 2005, s. 55)

Zároveň se zajímám o názory lidí, kteří s nimi pracovali a pomáhali je vychovávat. Těmto sociálním pracovníkům a pracovníkům v sociálních službách jsem rozdala dotazníky a následně je vyhodnotila. Díky dotazníkům jsem byla schopná získat jak kvalitativní, tak i kvantitativní data pro svou práci.

Na situaci sledované skupiny lidí jsem se pokusila aplikovat koncept stigmatu. Předpokládala jsem, že většina z nich se potýká nebo potýkala s předsudky při hledání bydlení, zaměstnání a při integraci do společnosti. Požádala jsem některé z respondentů o další spolupráci při mapování diskriminace, se kterou se setkávají.

Jak už jsem vvodu zmínila, tuto problematiku jsem si vybrala na základě svých zkušeností z praxe v těchto zařízeních AD, DNPC, kojeneckém ústavu a dětském domově v Karlovarském kraji. V těchto zařízeních jsem se setkávala s různými druhy stigmatu.

Už malé děti v kojeneckém ústavu byly dle mého určitým způsobem etiketizovány a v návštěvnicích viděly možnost něco získat a u klientů DNPC jsem zaznamenala zneužívání práv na příspěvky a pomoc.

5.1 Cíle výzkumu a výzkumný problém

Mým cílem je zjistit, jestli je to, že pocházíte z dětského domova či jiného ústavu náhradní péče, samo o sobě stigmatem. Jestli je tento fakt něčím diskriminujícím při hledání bydlení, zaměstnání nebo při navazování vztahů a integrace do společnosti.

Dále se zabývám otázkou vztahu mezi pracovníky těchto ústavů (dětské domovy, výchovné ústavy, domy na půl cesty). Zajímá mě, zda dochází k nějaké formě diskriminace nebo šikany z jedné či druhé strany.

A tím nejdůležitějším cílem je zjistit, pokud to není nálepka dítěte z ústavu, tak co by mohlo být hlavní příčinou toho, že se mladí lidé, kteří si prošli ústavní výchovou, hůře integrují do společnosti dospělých samostatných lidí.

5.3 Výzkumný vzorek

Pro svou práci jsem zvolila celkem specifický výzkumný vzorek. Respondenty pro dotazníkové šetření jsem vybrala náhodně. Jedinými dvěma kritérii bylo, aby pracovali v některém z domů na půl cesty v ČR, a aby měli zkušenosti s klienty, kteří pocházejí především z dětských domovů a z výchovných ústavů. Pohlaví ani věk v tomto případě nehrály roli, ale i tak se mi výběr účastníků výzkumu zúžil na minimum.

Jako účastníky interview jsem si vybrala dva klienty domu na půl cesty, jednoho mladíka, který vyrůstal ve výchovném ústavu, a dívku z dětského domova.

5.4 Technika sběru dat

Dotazníky jsem zadávala buď osobně nebo jsem je rozesílala emailem konkrétním osobám, které splňovaly mé požadavky. Návratnost rozeslaných dotazníků byla třicetiprocentní. Celkový počet kompletně vyplněných dotazníků, které splnily požadavky, bylo 23.

Rozhovory probíhaly formou interview, kdy klienti odpovídali na otázky podnobné těm, které obsahovaly dotazníky pro pracovníky. Dále jsem v roce 2014 a 2015 absolvovala několik setkání s klienty různých DNNPC a AD a vedla s nimi neformální rozhovory, z nichž jsem si zaznamenávala své dojmy. Dvě plánovaná interview jsem si nahrávala a následně přepisovala (viz. přílohy č. 2 a 3), přičemž byla respondentům slíbena anonymita, tudíž neuvádím jejich současné místo pobytu ani celá jména, či jiné údaje vedoucí přímo k jejich identifikaci.

5.5 Etické aspekty

V průběhu výzkumu bylo obtížné držet si profesionální přístup. Jakmile poznáte klienty a jejich příběhy, je obtížnější získat si odstup.

Na začátku obou zaznamenávaných rozhovorů jsem oba respondenty upozornila na nahrávání a s jejich souhlasem a mým příslibem anonymity jsem začala klást předem připravené otázky.

Ke konci rozhovoru, kdy už byly otázky vyčerpány, ale rozhovor nebyl ukončen, klienti využili možnosti a zejména ve druhém případě mě zahrnuli osobními, mnohdy intimními dotazy ohledně jejich osoby či vztahů. V těchto okamžicích pro mě bylo obtížné zachovávat profesionalitu a nedávat osobní rady. Bylo velmi pozitivní, že se rozvinul zájem klientů o rozšiřující informace ohledně zdraví, prevence, vztahů nebo hledání práce. Sice podávání těchto informací, nebylo účelem mé návštěvy, ale i tak mi vypovědělo mnohé o zájmu klientů.

5.6 Vstup do terénu

5.6.1 Praxe DNPC a v AD v Kynšperku nad Ohří

Praxe v domu na půl cesty v Kynšperku nad Ohří mi v mnohém pomohla při psaní mé práce. Nejen, že jsem zde získala užitečné kontakty, ale také jsem měla možnost nahlédnout do běžného chodu DNPC a azylového domu. Mohla jsem se zúčastnit „vstupního pohovoru“ několika klientů, kteří se právě měli nastěhovat. Sociální pracovnice s nimi vyplnila rozsáhlou klientskou kartu a mluvila s nimi o jejich cílech a pokrocích.

Jednoho klienta si zvlášť vybavuji, díky jeho odevzdanosti situaci. Má spoustu dluhů, manželku a tři děti a celá Rodina žijí v jednom zařízení, kde je spojený DNPC a AD. Dluhy neřeší a ani se nesnaží. Berou to tak, že když nic nemají, stat jim nic nevezme a dokonce mají zjištěno, že pokud zemřou a děti se vzdají nároku na dědictví, tak nebudou muset platit dluhy po rodičích. Je to typická ukázka toho, kdy klient sociálních zařízení/ústavů využívá zákony a svá práva, ale nepochopil plně své povinnosti vůči státu, rodině a ostatním lidem.

5.6.1 Charitativní akce Nejen šaty dělají člověka

Dále jsem spolupracovala s několika ženami z azylových domů z různých koutů republiky, pro které jsme v rámci projektu zajišťovali charitativní zážitkovou a vzdělávací akci. Součástí akce byly přednášky o získávání rekvalifikací a pracovních míst. Klientky se dozvěděly, že existují i jiné možnosti, než jen přes ÚP. Byly seznámeny také s některými organizacemi, které využívají fondů EU. Dozvěděly se, jak se připravit na pohovor. Jaké otázky klást a jak odpovídat. Co si vzít pro tuto příležitost na sebe a jak se nalíčit. Jedna z přednášek byla také o prokrastinaci a další o asertivitě. Účastnice byly nadšené, jelikož se málokdy dostanou k takto odborným a uvolněným přednáškám na témata, která je zajímají a pomohou jim zvednout sebevědomí. Součástí projektu totiž byl jeden de kůži modelky, která předvádí oblečení na pohovor a volnočasové aktivity. Zjistily, jak mohou být upravené a působit seriózně na okolí a případně zaměstnavatele.

6. Analýza a interpretace dat

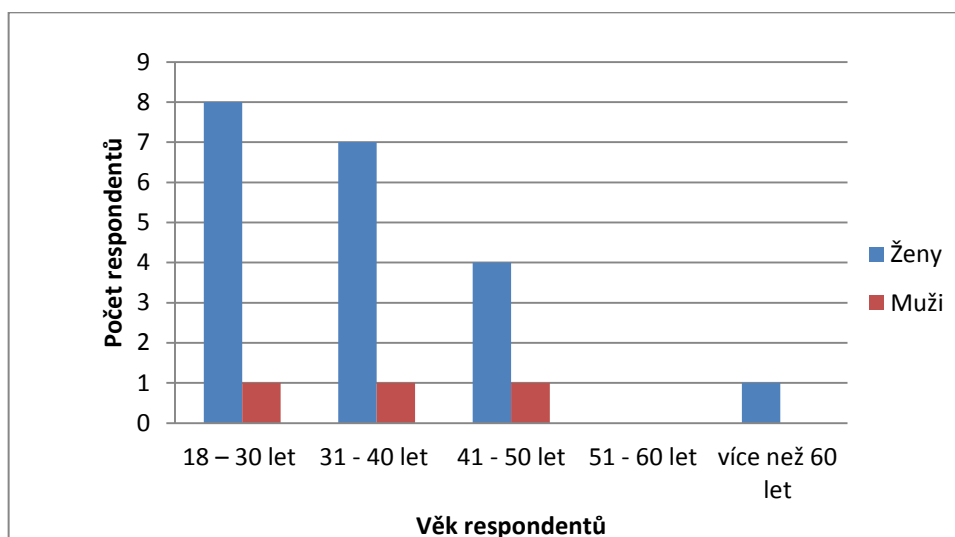
6.1 Dotazníky

Pro svůj dotazník jsem si vybrala úzkou skupinu respondentů, které jsem konkrétně oslovila s žádostí o jeho vyplnění buď osobně, nebo pomocí emailu. Kontakty jsem získala na základě své praxe v DNPC a AD Kynšperk nad Ohří a DNPC Nebanice. Další kontakty jsem obdržela v průběhu konání mnou pořádané chazitativní akce pro ženy z AD a z DNPC. Některé další emaily jsem si vyhledala pomocí internetových seznamů AD a DNPC.

Měla jsem jasně stanovená určitá kritéria, díky nimž se můj počet účastníků výzkumu snížil na počet pouhých 23 vyhovujících. Mezi mé požadavky patřila práce v domech na půl cesty, kvůli zkušenostem s klienty, kteří prošli dětským domovem či výchovný ústavem.

V otázkách číslo 1 a 2 jsme zjišťovali zastoupení obou pohlaví a věkovou strukturu dotazovaných. Věkové složení mého dotazníku bylo následující: 18 – 30 let (39,1 %), 31 - 40 let (34,8 %), 41 - 50 let (21,7 %), 51 - 60 let (0 %), více než 60 let (4,4 %). Většina účastníků mého dotazníku byly ženy (87%). Mužských respondentů bylo pouze 13%.

Graf č. 3: Věk respondentů podle pohlaví (ot. č. 1 a 2)

Zdroj: Vlastní zpracování, 2015

Nejvíce pracovníků, kteří se zúčastnili výzkumu, má s klienty bohaté zkušenosti, jelikož pracují v sociálních službách více než 10 let (30,4 %). Těch, kteří pracují v

tomto sektoru 7 - 9 let bylo 17%, stejně jako v kategorii 4 - 6 let. 1 - 3 roky v sociálních službách pracuje 21,7% dotazovaných a méně než rok 13% (ot.č. 3).

Dále byly zjišťovány zkušenosti s konkrétním typem instituce (viz tab. č.3). 100% zúčastněných disponovalo samozřejmě zkušenostmi z DNPC, jelikož to bylo hlavním kritériem pro výběr výzkumného vzorku.

Tabulka 3: Ot. č. 4 V jakých sociálních zařízeních/institucích jste kdy pracoval/a?

Zkušenosti pracovníků s různými typy výchovných zařízení	
Kojenecký ústav	8,7%
Dětský domov	17,4%
SOS vesnička	4,3 %
Úřad	4,3 %
Výchovný ústav	4,3 %
Azylový dům	34,8%
Dům na půl cesty	100,0%
Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež	8,7%
Farní charita	4,3 %
Jiné (TKI, KARO, práce s prostitutkami aj.)	17,4%

Zdroj: Vlastní zpracování, 2015

Dalšími dvěma otázkami (č. 5 a 6) jsem se na základě oslovení snažila zjistit stupeň blízkosti vztahu mezi klientem a pracovníkem. Jak je nastaven a jak je dodržován.

52,2 % pracovníků uvádí, že je klienti mají oslovovat křestním jménem, což napovídá, že se snaží jednat s nimi takřka na přátelské úrovni. 34,8 % volí oslovení „pane/paní/slečno a příjmení“. 8,7% pracovníku preferuje oslovení „pane/paní/slečno a křestní jméno“. Nejméně časté bylo oslovení pouze příjmením (4,3 %) a variantu s akademickým titulem nepožaduje nikdo z pracovníků.

Většina klientů pracovníky oslovuje tak, jak skutečně má (uvedlo 78,3 % respondent z řad pracovníků). 13,0 % oslovuje pracovníky familiárně a 8,7 % rúsnými jinými přízvisky, ale nikdo z těch, kteří se zúčastnili dotazníkového šetření, se nesetkal s tím, že by klienti oslovovali vulgárně. I přesto, že minimálně dva z těchto pracovníků se mi při neformálním rozhovoru, v průběhu mé návštěvy před rozdáváním dotazníků, svěřili, že je klienti oslovují vulgárně.

U sedmé otázky „S jakými problémy se setkáváte nejčastěji u klientů v AD a DNPC?“ bylo možné zvolit více odpovědí. Většina respondent tak uváděla většinou cca 3 problémy, které jsou dle nich v AD a DNPC nejrozšířenější (viz tab. č. 4). Nejčastěji uváděným problémem byla neschopnost najít si nebo udržet práci, kterou uvedlo jako jeden z nejčastějších problému 17 respondentů z 23 (73,9 %).

Tabulka 4: Nejčastější problémy v AD a DNPC

Alkohol (různé stupně alkoholismu)	43,50%
Měkké drogy (marihuana, hašiš...)	69,60%
Tvrdé drogy (pervitin, heroin, kokain...)	30,40%
Nespolupráce	65,20%
Neschopnost najít si nebo udržet práci	73,90%
Šikana (fyzická i slovní)	13,00%
Prostituce	21,70%
Sexuální obtěžování klientů či pracovníků (fyzické i slovní)	0%
Násilí, agresivita	26,10%
Nevázané sexuální chování mezi klienty (výrazné střídání partnerů, nezodpovědné chování vůči partnerům, nechtěná těhotenství, časté potraty, hodně dětí bez prostředků)	30,4 %

Zdroj: Vlastní zpracování, 2015

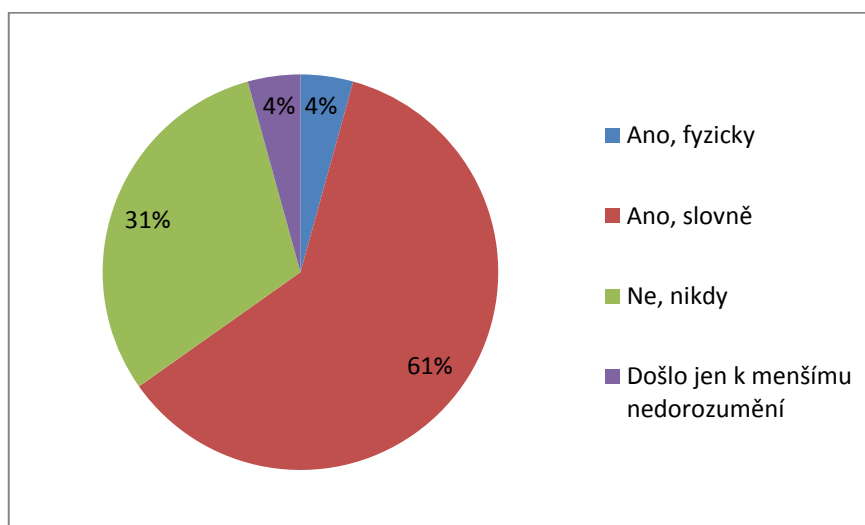
Jak vyplývá z otázky č. 8 („Myslíte si, že je klientům v DNPC věnována dostatečná péče s ohledem na pochopení jejich osobních problémů a pomoci začlenit je do společnosti?“), většina pracovníků (65,2 %) si myslí, že je klientům věnována dostatečná péče s ohledem na jejich osobní problémy a že jim pomáhají se začlenit do společnosti. 8,7 % si myslí, že není a 21,7 % respondentů, dle svých slov/odpovědí, neumí situaci objektivně posoudit.

Někteří uvedli konkrétní návrhy na zlepšení: „Bylo by třeba externího terapeuta, aby lépe klientům porozuměl.“, „Prodloužení pobytu dle potřeb klienta, nikoli pouze na rok dle zákona.“ „Péče ano, časová dotace je nedostatečná (1 rok nestačí).“

Ot. č. 9 „Setkal/a jste se někdy s šikanou od klienta?“ ukazuje, že ve většině případech (82,6 %) se pracovníci se šikanou od klienta neseťkali. Někteří ji zažili (8,7 %) a jiní se o ní dozvěděli od někoho jiného (8,7 %). Jeden respondent uvedl, že se se šikanou setkal „ve stádiu pokusu o šikanu pomocí výhružek a zastrašování“.

Na otázku číslo 10 „Napadl Vás někdy někdo z klientů?“ odpovídali nejčastěji, že ano, ale většinou jde o napadání slovního charakteru, jak lze vidět i z některých doplňujících komentářů: „Při vyhrocených rozhovorech se klienti občas uchylují k vulgárnímu jednání.“ „Napadení je spíše výjimečné, v minulosti.“

Graf č. 4: Ot. č. 10 - „Napadl Vás někdy někdo z klientů?“

Zdroj: Vlastní zpracování, 2015

U otázky číslo 11 „Měl/a jste někdy pocit, že se ke klientům nechováte rovnocenně?“, bylo možné, díky špatné formulaci, pochopit zadání dvojnásobně. Někteří odpovídali na povahu rovnocennosti ve vztahu pracovník – klient, jiní to pochopili jako rovnocennost mezi klienty (jestli se k někomu chovají lépe, než k jinému).

Výsledek těchto odpovědí nelze tedy brát tak závazně, jako u ostatních. 52,2 % respondentů odpovědělo „ano“, zbylých 47,8% uvedlo, že neměli pocit, že by se ke klientům někdy chovali nerovnocenně. Z těch, co uvedli, že mají s tímto problémem nějakou zkušenost, jich několik uvedlo konkrétní případy:

„Každý vyžaduje jiný přístup, někdo má sníženou inteligenci, jiný psychiatrickou diagnózu, nebo je po výkonu trestu.“

„Nic zásadního, stane se, že je nějaký klient více „sympatický“, ale snažíme se tyto rozdíly nedělat.“

„Někdy je to spíše „oblíbenost“ určitého klienta, ale nespravedlnost ne.“

„S malými dětmi nejde jednat rovnocenně...měly by vás na háku.“

„Pracovník má moc a musí umět s mocí pracovat.“

Otázka č. 12 zněla takto: „Všiml/a jste si někdy u sebe, nebo u některého z kolegů, že by klienty diskriminoval, nebo nějakým způsobem utlačoval?“ Respondenti se tentokrát přikláněli více k odpovědi „Ne“ (60,9 %), kdežto odpovědi „Ano“ bylo zhruba o pětinu méně (39,1 %).

Konkrétní příklad uvedl jen jeden z respondentů: „Ne každý se pro práci vychovatele v DD hodí, člověk musí mít vztah k dětem...tento rozhodně neměl.“

U otázky č. 13 „Měl/a jste někdy pocit, že by klienti zneužívali svá práva na Váš úkor (nebo na úkor instituce)?“ byla situace obrácená. 69,6 % dotazovaných mělo dojem, že klienti někdy zneužívali nebo zneužívají svá práva na úkor instituce, ve které

žijí nebo na úkor konkrétně pracovníků. 30,4 % zúčastněných tento pocit nesdílí. Několik z těch, kteří odpověděli „Ano” uvedlo i konkrétní případy:

„Drobné získávání výhod v zařízeních ÚV, obcházení pravidel, upřednostňování sebe na úkor druhého...”

„Klienti dokázali najít klíčky jak obcházet vychovatele a tahat z DD peníze pro své potřeby.”

„Profesionální azylantí - lidé, kteří ani jinak už žít neumí. Jsou to lidé, kteří neustále obražejí azylové domy a čerpají výhod tohoto bydlení, aniž by se pokoušeli o samostatnost.”

„Klienti DNPC a děti v DD zkoušejí často vyzískat větší výhody, než na které mají nárok.”

Co se týče agresivity, 69,6% pracovníků uvedlo, že se už někdy setkalo s agresivitou klientů vůči nim nebo vůči některému z kolegů (ot. č. 14), méně jich uvádí, že ne (30,4 %). Příklady agresivity byly většinou slovního charakteru. Příklad několika konkrétních situací od respondentů:

„Šlo o verbální agresi, kdy si uživatel potřeboval ulevit, tak si k tomu vybral sociálního pracovníka.”

„Dívka nezvládala pubertu - měla problém s vychovatelem opačného pohlaví.”

„Někdy dochází k potyčkám mezi klientem a pracovníkem.”

Odpovědi na otázku číslo 15, „Myslíte si, že celkově sociální systém a komunikace s klienty funguje dobře?”, odkryly mnohé zajímavé postřehy a podněty ze stran pracovníků. Na podotázku, co jim přijde jako dobré/fungující, uvedli následující:

„Komunikace s klienty funguje dobře. Velmi se osvědčil partnerský, kamarádský přístup, odlišný přístup než v zařízeních ÚV, kde existují spíše pravidla, hodnocení - výhody a nebo nevýhody. Vychovatelé nejsou oblíbení, neexistuje důvěra a otevřenost, na tom můžeme s klienty my v DD stavět. Obracují se na nás často i po odchodu - informace, podpora. Komunikace formou facebooku přispívá k lepší spolupráci, i v budoucnu, efektivní předávání informací, chat, zpětná vazba o klientech a jejich životech. Fungující je také to, že můžeme s mladými lidmi pracovat více let - teprve pak získávají větší jistotu, více informací, lépe se orientují, více dovedností, důležitá je opakovaná intervence, pracovat soustavně, dlouhodobě.”

„Dobré v sos vesničkách je, že drží všichni při sobě (pracovníci) a pomáhají si a že děti nemusí střídat dětské domovy, ale jsou pod křídly tzv. maminek (jednají prostě s tím, na koho jsou zvyklí).”

„ Funguje mi velmi dobře citová vazba s klienty, vycházím s nimi velmi dobře, již dokáží rozpoznat a uznat, kdy udělali chybu.”

„Zpravidla se v těchto soc. službách pohybují pracovníci s opravdovým zájmem o problematiku.”

„Kladně hodnotím síť sociálních služeb a nabídku pomoci. Pokud je člověk v nouzi a má zájem se ze situace dostat, má šanci.”

Druhá podotázka „Co by se podle Vás mělo zlepšit“ nabízí take spoustu zajímavých postřehů z řad pracovníků. Uvedu jen některé:

„Nerozmazlovat děti v dětských domovech, mají vše na co si vzpomenout, jsou zvyklí dostávat a pak to vyžadují i v běžném životě. Více je připravit na reálný život a učit je plnit povinnosti, zatím jim všichni vysvětlují jaká mají práva, ale ty musí jít ruku v ruce s povinnostmi.“

„Rozdělit lépe finance mezi DD a neziskové organizace, které spravují DPC. DD díky velkému standardu, který vytvářejí svým klientům je nepřipravují na reálný život a samotné děti, které se pak dostanou např. do DPC se snaží na tento standard dosáhnout, což se jim nedaří a proto se zadlužují nebo páchají trestnou činností.“

„Systém sociálních dávek je absolutně demotivační. Maminky s dětmi z azylových domů nemají šanci se dostat na pracovní trh - mají nízké vzdělání a děti. Když si spočítají, kolik peněz budou mít v zaměstnání a kolik na dávkách, je to pro ně vždy horší cesta. Navíc najít práci se základním vzděláním a nulovou praxí je téměř nadlidský úkol. Nemluvě o tom, pokud je klient Rom.“

„Doba poskytování služby a více klást odpovědnosti na klienta než na pracovníky (pracovník toho více nesmí ve spolupráci s klientem, než smí), pokud je někde sankčně ukončena služba, jinde mu ji poskytnou i když nemění stereotypy svého chování (jsou to kolovači).“

„Přístup zařízení ústavní výchovy, větší informovanost, spolupráce, otevřenost různým projektům a lidem, kteří se snaží o to, aby se dětem a mladým lidem, kteří odcházejí do samostatného života, dostávalo podpory, informací, získávání dovedností... Často je nám v tom bráněno, není spolupráce, ochota, narážíme na jejich pravidla, školský systém, hodnocení. Neochota spolupracovat ze strany kurátorů, nemají zájem nebo čas, chybí zpětná vazba, pokud jsou osloveni. Chybí návaznost služeb, DPC jsou jen jednou z možností bydlení a podpory, chybí poradenská a terénní zařízení. Často je markantní vliv rodiny, slibují dítěti, neplní slovo, mají na něho velký vliv, ale ve skutečnosti mu nemají co nabídnout, nepostarají se ani ho v ničem nerozvíjejí, je to pouze silný vliv rodinných pout... Děti jsou pak motivovány pouze tím, jestli si je rodiče vezmou na chvíli domů a pak se zase vrací do zařízení, obviňují druhé ze selhání rodiny, nemají reálný náhled, je třeba pracovat více s rodinami, aby nešli proti těm, kdo s dětmi pracují, nepodřývali jejich práci, nezahlcovali děti svými starostmi (zdraví, finance...), neslibovali to, co nedodrží apod.“

Konkrétní návrhy na zlepšení:

„práce s rodinou

lepší spolupráce se zařízeními ÚV - informovanost vychovatelů, ředitelů - ochota a zájem spolupracovat

zajištění návazných služeb pro klienty z ÚV

spolupráce kurátorů pro mládež s neziskovkami, lidmi, kteří se dětem věnují, hledání společně dalších možností spolupráce - jak klienty zachytit i v budoucnu, přijít s vlastní zakázkou, neziskovky jsou v tom velmi flexibilní...

větší podpora také pěstounských dětí - stejné problémy nebo velmi podobné jako děti v ÚV, přechod do samostatného života je stejně problematický a náročný, programy pro tyto děti, rodiny”

„Každému ústavnímu zařízení dát k dispozici alespoň na jeden den v týdnu terapeuta/pedagoga, který by s klienty rozebíral osobnější záležitosti, než se probírají na hromadných sezeních.

Větší propojení s institucemi, které nabízejí různé rekvalifikace. Aby si klient vybral, co ho baví, ne, co nabízí ÚP.

Například v DNPC dělat každý týden přednášku/workshop na dané téma, které je zapotřebí (drogová prevence, sexuální výchova, hygiena, psaní životopisu...)”

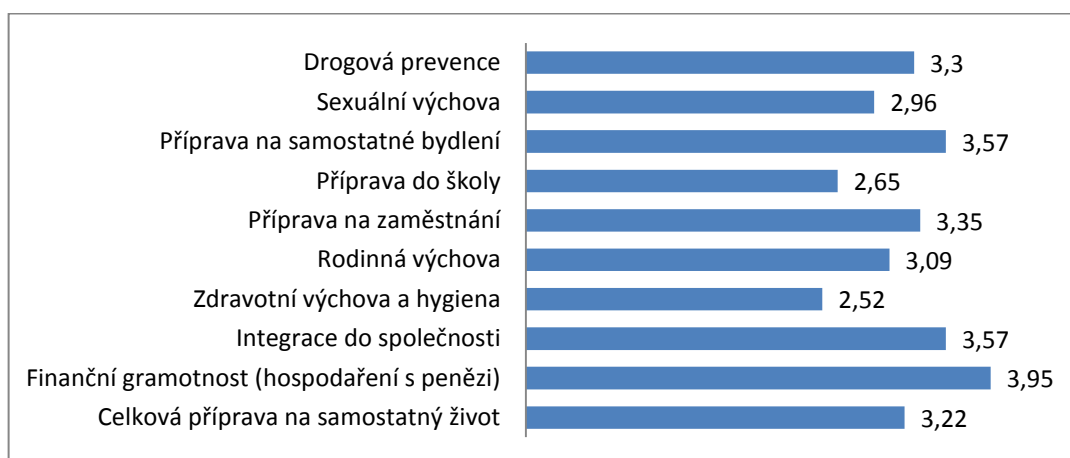
„Firmy by mohly mít své ubytovny, kde by poskytovaly střechu nad hlavou mladým, kteří jsou bez rodiny a mají zájem zahájit svůj život kvalitně a nabídly by jim i pracovní místa.”

„Sociální dávky na určitou dobu, za určitých podmínek a v určité výši, aby to motivovalo k práci a neudržovalo lidi na sociálních dávkách.”

Často jsou DPC vzdáleny od původního dětského domova, bylo by vhodnější, aby klienti mohli zůstat v lokalitě, kde vyrůstali.

Otázka číslo 16 hodnotí úroveň přípravy v dětských domovech a výchovných ústavech na samostatný život po opuštění těchto institucí. Hodocení probíhalo jako ve škole - 1 nejlepší a 5 - nejhorší možné hodnocení. V grafu jsou uvedené průměry známek od všech respondentů. Podle výzkumu je na tom nejhůř s průměrnou známkou 3,95 kategorie finanční gramotnost. Podle pracovníků nejsou děti, které odcházejí z DD nebo VÚ dostatečně seznámeny s hodnocením peněz a s jejich hospodařením. Druhá od konce je příprava na samostatné bydlení spolu s integrací do společnosti.

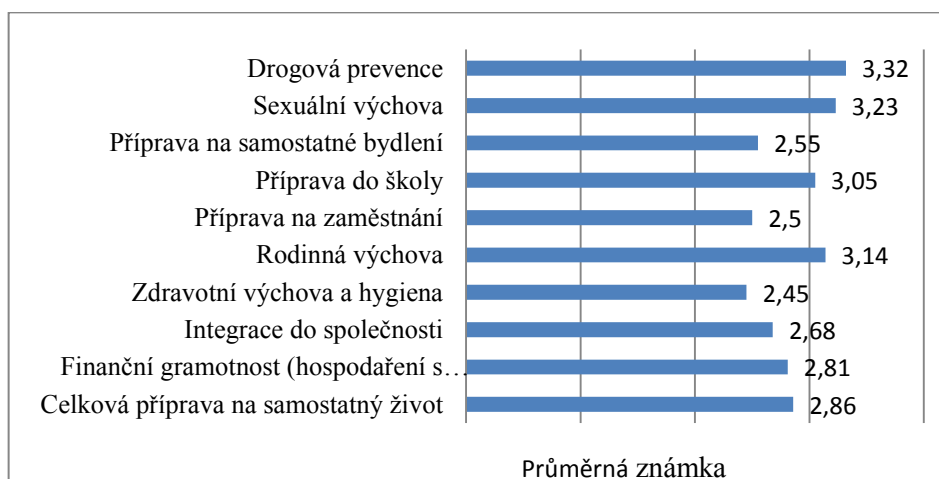
Graf č. 5: Ot. č. 16 - Jak podle Vás připravují dětské domovy či výchovné ústavy na život „tam venku“? (hodnocení jako ve škole)

Zdroj: Vlastní zpracování, 2015

V následující tabulce lze vidět, co si myslí oslovení sociální pracovníci a pracovníci v sociálních službách o úrovni přípravy DNPC na samostatný život. Jde o vyhodnocení otázky č. 17 „Jak kvalitně podle Vás připravují DNPC na samostatný život? (Ohodnoťte jako ve škole)“. Podle výzkumu je na tom nejhůř drogová prevence, sexuální výchova a rodinná výchova, přičemž poslední dvě kategorie jsou velmi důležitou složkou pro navazování vztahů a plánování rodiny.

Graf č. 6: Ot. č.17 - Jak kvalitně podle Vás připravují DNPC na samostatný život?

Zdroj: Vlastní zpracování, 2015

6.2 Rozhovory

6.2.1 Dívka z dětského domova

Respondent číslo 1 je žena ve věku 21let. V tuto chvíli studuje v prvním ročníku střední školy živnostenské obor kuchař. Je v kontaktu se svou rodinou, 2krát do měsíce jezdí na víkend k matce, která má vůči ní vyživovací povinnost. V dětském domově v Ostrově nad Ohří byla přes dva roky, 3 měsíce strávila v ústavu farní charity v Karlových Varech a nyní je téměř rok v domě na půl cesty (Karlovarský kraj).

Rozhovor s touto slečnou nebyl tak velkým přínosem pro mou práci, jelikož některé informace záměrně zkracovala nebo nedokáže ani troche objektivně posoudit situaci. S její situací jsem seznámena již déle než půl roku a je to jedna z účastnic našeho charitativního projektu, kde jsme měla možnost ji troche poznat. Zároveň jsem získala spoustu informací od sociálních pracovníků, které s ní denně pracují a které mě zaskvětily do problémů, které spolu řeší.

Klientka měla podle sociálních pracovníků I podle svých slov problémy s alkoholem. Pracovnice uvedly, že s ní také musí řešit otázky ohledně sexu, antikoncepce a třeba menstruačního cyklu, jelikož slečna ve svých 21 letech nemá o

těchto věcech správné představy, ačkoliv žila delší dobu s přítelem (který byl také klientem stejného DNPC). V rozhovoru ale tvrdí, že všechny tyto informace má a rozumí problematice., ačkoliv přiznává, že v dětském domově se jim těchto informací nedostalo v potřebné kvalitě a množství (viz Příloha B). „Dobře. A co zdravotní výchova a hygiena v dětském domově. Jestli se s váma o tom baví a rozebírají s vámi takový ty věci, jak se o nich teď hodně mluví třeba v televizi – jak si správně čistit zuby, což třeba spousta dospělých vůbec neumí...” „Ne, to jsme se nebavili...” „To vám v dětském domově vůbec neříkali?” „Ne.” „A tady v domě na půli cesty?” „Tady jo.”

6.2.2 Mladík z výchovného ústavu

Respondent číslo 2 je muž, ročník 1994. Ukončil ZŠ a dále studoval SOU zemědělské, které nedokončil, tudíž nemá výuční list. Momentálně nestuduje ani nepracuje, je veden na úřadě práce a pobírá dávky. Je také v kontaktu se svou rodinou, jezdí pravidelně k matce a má 10 sourozenců. Od 12 ti let pobýval v dětském domově v Horním Slavkově. Následoval diagnostický ústav Plzeň, kde klient prožil 2 měsíce, než byl umístěn do výchovného ústavu Nové Domky. Poté ještě žil ve VÚ Hostouň. Opakovaně klientem DNPC v Karlovarském kraji. Nikdy na smlouvu nepracoval, ale zkušenosti s brigádami má.

Tento mladík, v současnosti bojující se závislosti na pervitinu by rád pracoval, ale má dojem, že v Karlovarském kraji, ani nikde jinde, není dostatek příležitostí pro někoho, kdo má jen základní vzdělání a je Rom.

Jeho situace je ztížená samozřejmě hlavně tím, že je závislý na návykové látce – pervitinu, se kterou se ale snaží bojovat.

U otázky č. 14 z dotazníku pro sociální pracovníky mi respondent přiznal, že sám má občas chuť vybit si na někom agresivitu, ale na rozdíl od jiných klientů si to nechá pro sebe a jde se třeba projít, nebo čeká na soukromí. Jako příklad jisté agrese uvedl jeho zákrok s partou známých, kdy si dojeli pro peníze, které mu dlužil podnikatel za odvedenou práci. Šlo o zastrašování, ale klient na tom neviděl vůbec nic špatného. Dle něj šlo jen o to, že si jet pro to, co mu patří a nic jiného, například morální stránku vyhrožování, neřeší.

Co se týče přípravy na budoucí život v rámci výchovných ústavů, klientova představa je veskrze pozitivní. Tvrdí, že informovanost a péče jsou na vyšší úrovni než v dětských domovech a často i v „normálních” rodinách. Co shledávám jako kladný fakt, je to, že klient odešel z výchovného ústavu natolik připraven, že byl schopen bydlet samostatně dvakrát v podnájmu, dokud nevyhledal služby DNPC, kde doufá, že mu pomohou s další integrací do společnosti a díky aktivitám organizace postupně odbourat jeho závislost.

Co se týče zapojení se do společnosti a kolektivu vrstevníků, klient si ve VÚ dle svých slov vedl dobře. „Tam jsem si zažil hodně a bylo to jako dobrý. Každý říká, že pasták, ale já si myslím, že dobrý. Zaleží na tom, jak si to kdo udělá. Já jsem si to tam zařídil dobře, nestěžuju si.“ Ale vzhledem k tomu, že domov i školu měl v rámci jednoho zařízení, nemůže objektivně hodnotit svou integraci do širší populace vrstevníků. V tomto ohledu si myslím, že jsou klienti VÚ ochuzeni o další pohled na svět kolem a například na „normální“ dospívání.

6.2.3 Neformální rozhovory

Z neformálních rozhovorů jsem se dozvěděla spoustu dalších zajímavých informací.

Většina jich proběhla po čas příprav a konání akce „Nejen šaty dělají člověka“, kterého jsem byla produkční spolu s dalšími dvěma slečnami. Dva dny jsme strávily na hotelu s klientkami DNPC a AD z různých krajů, kde se zúčastnily velice zajímavých a motivačních přednášek a odnesly si zajímavé materiály například o tom, jak psát životopis a efektivně se připravit na pohovor. Všechny si akci velice chválily a většina by byla vděčná, kdyby se podobné přednášky a workshop dělaly častěji i u nich v azylových domech a domech na půl cesty.

Dále jsem strávila 10 dní v průběhu roku 2014 na praxi v DNPC a AD Kyněperk nad Ohří a seznámila jsem se v rámci praxe s mnoha pracovníky a i s klienty DNPC Nebanice, kde jsou umístováni problematičtější klienti. I s nimi jsem měla možnost pohovořit a získat další informace o realitě domů na půl cesty.

Většina klientů by uvítala specializované semináře na konkrétní témata, např.: jak psát životopis, jak se chovat u pohovoru, možnosti rekvalifikačních kurzů hrazených z fondů EU a různých organizací, sexuální výchova, nutnosti lékařské prevence a hygiena, finanční gramotnost, možnosti podnikání, péče o vzhled, asertivita, syndromy vyhoření, atd...

Někteří klienti se mi svěřili, že ačkoliv se pracovníci snaží pomoci jim v řešení různých problémů, chybí jim osobní zájem. Mají pocit, že na ně nemají dostatek času a že je málo příležitostí k tomu, pohovořit si s někým v soukromí.

Závěr

Výsledkem práce je, že největším stigmatem pro klienty z DNPC (kteří prošli dětskými domovy či výchovnými ústavami) není to, že by je někdo bral jinak, protože nevyrůstají ve standardní rodině, ale to, že nejsou dostatečně připravováni na samostatný život. Chybí jim často základní informace týkající se zdraví, hygieny a sexuálního života. Nevědí si rady ohledně hodnoty peněz a s hospodařením s nimi. Sami často nejsou schopni racionálně zhodnotit situaci a neuvědomují si následky svých jednání, dokud se nedostanou do potíží.

Nepohrdají prací, jen mají často tolik jiných problémů, že ji nezvládají (drogová závislost, nechtěná těhotenství, nevzdělanost...). Také si nejsou vědomi spousty dalších možností, jež jsou v současné době k dispozici. Nejsou jim dostatečně předkládány možnosti rekvalifikačních kurzů hrazených jinak než úřadem práce, možnosti samostatného podnikání či stáží v zahraničí, kde si mohou zlepšit své dovednosti a naučit se jazyk.

Problémem se zde také jeví celkem vysoký standard dětských domovů oproti tomu, co klienty čeká v DNPC, kterým se nedostává tolik prostředků nebo tomu, co je čeká „tam venku“. Také možnosti individuálního přístupu již DNPC nebývají valné.

Jako jisté východisko pro zlepšování vztahů mezi institucí a klientem a jejich lepší pochopení, by bylo možností umístit v každém zařízení psychologa nebo pedagoga, který by se klientům věnoval pravidelně a individuálně. Většina oslovených sociálních pracovníků měla pocit, že jsou příliš zavaleni administrativou a těmi „praktickými“ úkoly jako rozdělování peněz, vyplňování příslušných dokumentů aj., že nemají tolik času na individuální a osobnější přístup ke klientům. Jedním z návrhů bylo přijmout alespoň externího pracovníka, který by jednou či dvakrát do týdne přijel navštívit zařízení a věnoval by se čistě klientům a jejich osobním problémům. Na sociálního pracovníka se klient většinou obrací s problémem, až když mu takzvaně přeroste přes hlavu, a to už bývá pozdě. Sami klienti v interview i v neformálních rozhovorech uvedli, že by takovou možnost „osobního poradce či psychologa“ uvítali.

Spousta těchto mladých lidí si projde nepředstavitelnými problémy, ještě než se dostanu do institucí náhradní rodinné či výchovné péče. Dle všeho, se jim stigmatem stává už to, že se musí vypořádat s odlišnými situacemi, než ti, co vyrůstají ve funujících rodinách.

Během výzkumu bylo zjištěno, že stigmatem zde není nic jiného, než nedostatečná průprava do života, která mladé lidi, vycházející z dětských domovů a jiných ústavů náhradní péče, diskriminuje tím způsobem, že se v mnoha oblastech života nedokáží vyrovnat ostatním.

Použité zdroje

Literatura

- Allport, G. W. 2004. *O povaze předsudků*. Praha: Prostor.
- Atkinson a kol. 1995. *Psychologie*. Praha: Victoria publishing,
- Bechyňová, V., Šulová, L. aj. 2007. Syndrom CAN a způsob péče o rodinný systém. Praha:Ireas
- Giddens, A. 1999. *Sociologie*. Praha: Argo.
- Goffman, E. 2003. *Stigma. Poznámky k problému zvládnání narušené identity*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Hewstone, M., Stroebe, W. 2006. *Sociální psychologie*. Praha: Portál.
- Jelínek J., Melicharová D. 2004. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže s poznámkami a judikaturou. Praha: Linde Praha a.s
- Jesenský, J. a kol. 1995. *Kontrapunktů integrace zdravotně postižených*, Praha: Karolinum.
- Keller, J. 2004. *Úvod do sociologie*. Praha: Slon.
- Komárik, E. 1999. *Pedagogika emocionálne a sociálne narušených*. Bratislava:UK.
- Kovařík, J. a kol., 2004. *Náhradní rodinná péče v praxi*. Praha:Portál.
- Kraus, B., Hroncová, J. et. al. 2007. *Sociální patologie*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus.
- Maňák, J., Švec Š., Švec J. 2005. *Slovník pedagogické metodologie*. Brno: Paido.
- Mareš, P. 1999. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha: SLON.
- Mareš, P. 2000: *Chudoba, marginalizace, sociální vyloučení*. Sociologický časopis, 36 (3), s. 285-296.
- Mareš, P. et al. 2008. *Sociální exkluze na lokální úrovni*. Praha: VÚPSV. Dostupné z: http://praha.vupsv.cz/fulltext/vz_280.pdf.
- Mareš, P.; Sirovátka, T. 2008. *Sociální vyloučení (exkluze) a sociální začleňování (inkluzie) – koncepty, diskurz, agenda*. Sociologický časopis, 44 (2), s. 271-294.
- Matějček,Z. 1994. O rodině vlastní, nevlastní a náhradní. Praha:Portál.

- Munková, G. 2001. *Sociální deviace*. Praha: Karolinum.
- Musil, L. 2004. „Ráda bych Vám pomohla, ale“ – dilemata práce s klienty v organizacích. Brno: Marek Zeman.
- Nakonečný, M. 1999. Sociální psychologie. Praha: Academia.
- Navrátil, P a kol. 2003. Romové v české společnosti. Praha: Portál.
- Novák, Tomáš. 2002. *O předsudcích*. Třebíč: Doplněk.
- Průcha, J., Walterová, E., Mareš, J. 2003. Pedagogický slovník. Praha: Portál.
- Radostný, L. 2005. Faktory sociálního vyloučení. In SÝKORA, L. - TEMELOVÁ, J. (eds.), *Prevence prostorové segregace*. Univerzita Karlova v Praze, s. 71-80.
- Řezáč, J. 1998. Sociální psychologie. Brno: PAIDO.
- Sedláčková, Martina. 2015. *Příprava klientů dětských domovů na ukončení ústavní výchovy*. Brno, Magisterská diplomová práce. Masarykova univerzita.
- Sirovátka, T. (ed.). 2004. *Sociální exkluze a sociální inkluze menšin a marginalizovaných skupin*. Brno: Masarykova univerzita, Nakladatelství Georgetown.
- Steiner, J. 2004. Ekonomie sociálního vyloučení. In JAKOUBEK, M. – HIRT, T. (eds.): *Romové – kulturologické etudy*. Plzeň: Aleš Čeněk, s. 218-229.
- Toušek, L. 2006. Kultura chudoby, underclass a sociální vyloučení, In: Jakoubek, M. – Hirt, T. (eds.): „Romové“ v osidlech sociálního vyloučení, Plzeň: Aleš Čeněk, s. 288–321.
- Toušek, L. 2008. Sociální vyloučení. In Jakoubek, M – Hirt, T. (eds.), *Rómské osady na východnom Slovensku z hľadiska terénneho antropologického výskumu*. Bratislava: Nadácia otvorenej spoločnosti, s. 697-698.
- Vocilka, M. 1999. Dětské domovy v České republice. Praha: Aula.

Internetové zdroje

Cestování. In: Eorodesk.cz [online]. 2015 [cit. 2015-04-24]. Dostupné z: <http://eurodesk.cz/cestovani>

Co dělat, když nemůžete sehnat práci? Zkuste další studium či podnikat. In: Finance.idnes.cz [online]. 2012 [cit. 2015-04-24]. Dostupné z:

http://finance.idnes.cz/co-delat-kdyz-neni-prace-0sa-/podnikani.aspx?c=A120927_1834343_podnikani_zuk

ČESKO. Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní a ochranné výchovy ve školských zařízeních ve znění pozdějších změn. In *Sbírka zákonů České republiky*. 2002. částka 48, s. 2978–2991. Dostupný také z WWW: <http://www.mvcr.cz/sbirka/2002/sb048-02.pdf>.

Dětský domov a školní jídelna, příspěvková organizace: Domácí vnitřní řád [online]. 2014 [cit. 2015-04-24]. Dostupné z: http://www.ddlip.cz/upload/dokumenty/povinne-dokumenty/domaci_vnitri_rad.pdf

Dvořák, Jakub. Systém náhradní výchovy. In: [Www.anv.cz](http://www.anv.cz) [online]. 2007 [cit. 2015-04-24]. Dostupné z: http://www.anv.cz/System_nahradni_vychovy.pdf

Erving Goffman. In: Encyclopedia.com: International Encyclopedia of the Social Sciences [online]. 2008 [cit. 2015-04-20]. Dostupné z: http://www.encyclopedia.com/topic/Erving_Goffman.aspx

Evropský výměnný program pro podnikatele. In: Erasmus for Young Entrepreneurs [online]. 2015 [cit. 2015-04-24]. Dostupné z: <http://www.erasmus-entrepreneurs.eu/page.php?cid=2>

Faltýnek, V. (2007). Příprava mládeže na život mimo dětský domov. Bulletin. 67. 33-34. [online]. [cit. 2014-8-25]. Dostupné z: <http://www.fddcr.cz/sites/default/files/Bulletin%2065.pdf>

Historie organizace. In: Rozlet obecně prospěšná společnost [online]. 2015 [cit. 2015-04-24]. Dostupné z: <http://www.cafebazaar.cz/www.rozlet.cz/historie.html>

Hornychová, A., Hochmanová, P., & Kalabusová, D. (2011) *Výměna zkušeností s realizací projektů OP VK (finanční gramotnost)* 23. listopadu 2011. [online]. [cit. 2014-9-29]. Dostupné z: www.msmt.cz/file/19765/download/

Chovancová & Ročková (2013). *Mýty o dětských domovech*. [online]. [cit. 2014-12-13]. Dostupné z: <http://www.dejmedetemsanci.cz/files/2211.file>

Jak to v děčáku chodí. In: Právo na dětství [online]. 2015 [cit. 2015-04-24]. Dostupné z: <http://www.pravonadetstvi.cz/deti/tvoje-situace/jsi-v-ustavu/jak-to-v-decaku-chodi/>

Jste bez práce? Na rekvalifikaci vám dají až padesát tisíc. In: Peníze.cz [online]. 2013 [cit. 2015-04-24]. Dostupné z: <http://www.penize.cz/zamestnani/252142-jste-bez-prace-na-rekvalifikaci-vam-daji-az-padesat-tisic>

Kohoutová, I., & Nývlt, O. (2014). *Rodina a statistika*. [online]. [cit. 2014-11-21]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/tz.nsf/i/prezentace_zTk_rodina_a_statistika/\\$File/csuTkRodina_a_prezentace.pdf](http://www.czso.cz/csu/tz.nsf/i/prezentace_zTk_rodina_a_statistika/$File/csuTkRodina_a_prezentace.pdf)

- Lysá, Olga. *Dětský domov* [online]. Brno, 2008 [cit. 2015-04-24]. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/199968/pedf_b/bak.prace_is_-_Lysa.pdf. Bakalářská práce. Masarykova univerzita v Brně.
- Ministerstvo práce a sociálních věcí: Formy náhradní rodinné péče* [online]. 2013 [cit. 2015-02-08]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/14501>
- Ochranná výchova. In: EPRAVO.CZ – Sběrka zákonů, judikatura, právo [online]. 2001 [cit. 2015-04-23]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/ochranna-vychova-7684.html>
- Pěstounská péče – SOS dětské vesničky, služby pro pěstouny*. In: SOS dětské vesničky [online]. 2015 [cit. 2015-04-24]. Dostupné z: <http://www.sos-vesnicky.cz/nase-cinnost/>
- Poradenské centrum pro děti a mládež s nařízenou ústavní výchovou Centra J.J. Pestalozziho, o.p.s.* [online]. [cit. 2015-4-6]. Dostupné z: http://www.otevridvere.cz/download/metodicka_prirucka.pdf.
- Procházková, Jitka. *Etiketizace jedince jako příčina sociopatologického vývoje* [online]. Brno, 2011 [cit. 2015-04-12]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/209775/pedf_m/Diplomova_prace.txt. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce PhDr. Mgr. Tomáš Čech, Ph.D.
- Sociální pracovník a pracovník v sociálních službách*. In: Sociální revue: Sociální práce a společenské otázky [online]. 2005 [cit. 2015-03-14]. Dostupné z: <http://socialnirevue.cz/item/socialni-pracovnik-a-pracovnik-v-socialnich-sluzbach>
- Středisko náhradní rodinné péče* [online]. 2013 [cit. 2015-04-14]. Dostupné z: http://www.nahradnirodina.cz/ustavni_pece
- Toušek, L. 2007. *Sociální vyloučení a prostorová segregace*. [online], [citováno dne 15. 4. 2015]. Dostupné z: http://www.academia.edu/3031716/Soci%C3%A1ln%C3%AD_vylou%C4%8Den%C3%AD_a_prostorov%C3%A1_segregace
- Výchovný ústav, dětský domov se školou, základní škola, střední škola a školní jídelna Hostouň* [online]. 2015 [cit. 2015-04-14]. Dostupné z: <http://www.vudds-hostoun.cz>
- Z děcáku do života. Jak na to?*. In: Novinky.cz [online]. 2015 [cit. 2015-04-24]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/zena/deti/267611-z-decaku-do-zivota-jak-na-to.html>
- Zákon o sociálně-právní ochraně dětí*. In: Zákony-online.cz [online]. 2015 [cit. 2015-04-24]. Dostupné z: <http://zakony-online.cz/?s149&q149=all>
- Zeman, P. (2009). *Praxe v oblasti rozhodování o nařízení ústavní výchovy a uložení ochranné výchovy*. [online]. [cit. 2014-10-26]. Dostupné z: <http://www.ok.cz/iksp/docs/356.pdf>

Legislativa

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 108/2002 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 482/1991 Sb., o sociální potřebnosti, ve znění pozdějších předpisů

Seznam použitých zkratk

DNPC/DPC - dům na půl cesty

VÚ - výchovný ústav

DÚ/DDÚ - diagnostický ústav/dětský diagnostický ústav

DD - dětský domov

AD - azylový dům

ÚP - úřad práce

NZDM - nízkoprahové zařízení pro děti a mládež

TKI - telefonická krizová intervence

KARO – německá nezisková organizace bojující proti dětské prostituci

EU – Evropská Unie

Seznam tabulek

Tabulka 1: Počty zařízení, kde je prováděn výkon ústavní výchovy v roce 2015	21
Tabulka 2: Počet přijatých dětí do dětských domovů v ČR za posledních 10 let	26
Tabulka 3: Ot. č. 4 V jakých sociálních zařízeních/institucích jste kdy pracoval/a?	40
Tabulka 4: Nejčastější problémy v AD a DNPC.....	41

Seznam grafů

Graf č. 1: Počet přijatých dětí do dětských domovů za posledních 10 let (ČR)	25
Graf č. 2: Počet dětí umístěných do dětských domovů za posledních 10 let (Karlovarský kraj)	26
Graf č. 3: Věk respondentů podle pohlaví (ot. č. 1 a 2)	39
Graf č. 4: Ot. č. 10 - „Napadl Vás někdy někdo z klientů?“	42
Graf č. 5: Ot. č. 16 - Jak podle Vás připravují dětské domovy či výchovné ústavy na život „tam venku“? (hodnocení jako ve škole).....	45
Graf č. 6: Ot. č.17 - Jak kvalitně podle Vás připravují DNPC na samostatný život?	46

Seznam příloh

Příloha A: Dotazník pro sociální pracovníky a pracovníky v sociálních službách

Příloha B: Ukázka rozhovoru 1 - dívka z dětského domova

Příloha C: Ukázka rozhovoru 2 - mladík z výchovného ústavu

Příloha D: Ukázka z nabídky zájmových kroužků výchovného ústavu a dětského domova se školou, ZŠ, SŠ a ŠJ Hostouň

Přílohy

Příloha A:

Dotazník pro sociální pracovníky a pracovníky v sociálních službách

Jmenuji se Tereza Kocábová a jsem studentka Západočeské univerzity v Plzni a ráda bych Vás požádala o vyplnění krátkého dotazníku, který je anonymní a bude použit pouze pro účely mé bakalářské práce. Výzkum se týká mladých lidí opouštějících instit. náhradní rodinné péče.

1) Věk:

- a) 18 - 30let b) 31 – 40 let c) 41 – 50 let d) 51 – 60 e) 60 a více

2) Pohlaví:

- a) Muž b) Žena

3) Jak dlouho pracujete v sociálních službách?

- a) Méně než 1 rok b) 1 – 3 roky c) 4 – 6 let d) 7 – 9 let e) 10 a více

4) V jakých sociálních zařízeních/institucích jste kdy pracoval/a? (Více možností)

- a) Kojenecký ústav b) Dětský domov c) SOS vesnička d) Úřady
e) Výchovný ústav (past'ák) e) Azylový dům f) Dům na půl cesty
g) Jiné (vypište)
-

5) Jak Vás mají klienti oslovovat?

- a) Akademickým titulem a příjmením b) Příjmením c) Křestním jménem
d) „Pane/paní“ + příjmení e) Jinak (vypište)
-

6) Jak Vás ve skutečnosti oslovují?

- a) Tak, jak mají b) Familiárně (křestním jménem, přezdívkou) c) Vulgárně

7) S jakými problémy se setkáváte nejčastěji u klientů v AD a DNPC? (Více možností.)

- a) Měkké drogy (marihuana, hašiš...) b) Tvrdé drogy (pervitin, heroin, kokain...)
c) Alkohol (různé stupně alkoholismu) d) Neschopnost najít si nebo udržet si práci
e) Nevázané sexuální chování mezi klienty (výrazné střídání partnerů,

nezodpovědné chování vůči partnerům, nechtěná těhotenství, časté potraty, hodně dětí bez prostředků)

b) Sexuální obtěžování klientů či pracovníků (fyzické i slovní)

c) Prostituce h) Násilí, agresivita i) Nespolupráce

j) Jiné (popište):

.....

8) Myslíte si, že je klientům v DNPC věnována dostatečná péče s ohledem na pochopení jejich osobních problémů a pomoci začlenit je do společnosti?

a) Ano b) Ne c) Neumím posoudit

Pokud máte konkrétní návrh pro zlepšení situace, popište:

.....

.....

9) Setkal/a jste se někdy s šikanou od klienta?

a) Ano b) Ne c) Ano, ale ne z vlastní zkušenosti (slyšel/a jsem o tom)

Popište konkrétní zkušenost (pokud máte, jinak nevyplňovat):

.....

.....

10) Napadl Vás někdy někdo z klientů?

a) Ano, fyzicky b) Ano, slovně c) Ne, nikdy d) Došlo jen k menšímu nedorozumění

Popište konkrétní zkušenost (pokud máte, jinak nevyplňovat):

.....

.....

11) Měl/a jste někdy pocit, že se ke klientům nechováte rovnocenně?

a) Ano b) Ne

Popište konkrétní zkušenost (pokud máte, jinak nevyplňovat):

.....

.....

12) Všiml/a jste si u některého z kolegů, že by klienty diskriminoval, nebo nějakým způsobem utlačoval?

a) Ano b) Ne

Popište konkrétní zkušenost (pokud máte, jinak nevyplňovat):

.....

.....

13) Měl/a jste někdy pocit, že by klienti někdy zneužívali svá práva na váš úkor (nebo na úkor instituce)?

- a) Ano b) Ne

Popište konkrétní zkušenost (pokud máte, jinak nevyplňovat):

.....
.....

14) Setkal/a jste se s agresivitou klientů vůči vám nebo vůči některému z vašich kolegů?

- a) Ano b) Ne

Popište konkrétní zkušenost (pokud máte, jinak nevyplňovat):

.....
.....

15) Myslíte si, že celkově sociální systém a komunikace s klienty funguje dobře?

- a) Co Vám přijde dobré/fungující:

.....

- b) Co by se podle Vás mělo zlepšit:

.....

- c) Pokud máte konkrétní návrh na zlepšení, popište:

.....

.....

16) Jak podle Vás připravují dětské domovy či výchovné ústavy na život „tam venku“? (Ohodnoťte jako ve škole)

Finanční gramotnost (hospodaření s penězi)	1	2	3	4	5
Integrace do společnosti	1	2	3	4	5
Zdravotní výchova a hygiena	1	2	3	4	5
Rodinná výchova	1	2	3	4	5
Příprava na zaměstnání	1	2	3	4	5
Příprava do školy	1	2	3	4	5
Příprava na samostatné bydlení	1	2	3	4	5
Sexuální výchova	1	2	3	4	5
Drogová prevence	1	2	3	4	5

17) Jak kvalitně podle Vás připravují DNPC na samostatný život? (Ohodnoťte jako ve škole)

Finanční gramotnost (hospodaření s penězi):	1	2	3	4	5
Integrace do společnosti	1	2	3	4	5
Zdravotní výchova a hygiena	1	2	3	4	5
Rodinná výchova	1	2	3	4	5
Příprava na zaměstnání	1	2	3	4	5
Příprava do školy	1	2	3	4	5
Příprava na samostatné bydlení	1	2	3	4	5

Sexuální výchova	1	2	3	4	5
Drogová prevence	1	2	3	4	5

Děkuji za účast v tomto dotazníkovém šetření. Pokud máte více zkušeností s problémy z předchozích otázek, velmi uvítám, pokud zvážíte i interview, kde bych se mohla o těchto problémech dozvědět více. Kontaktovat mne můžete na terezako@students.zcu.cz

Příloha B:

Ukázka rozhovoru 1 - dívka z dětského domova

T: Tak já se tě nejdřív zeptám, jestli jsi rozuměla tomu dotazníku, co jsem ti dávala?

R1: Jo.

T: Všem jsi tam rozuměla, jo?

R1: Až na tu poslední otázku.

T: Dobře. A tu jsme si vysvětlily. Tak jo, tak nejdřív se tě chci zeptat, jestli se ti tady líbí?

R1: Jo.

T: Jsi spokojená s tím, jak se k tobě....

R1: V červenci už tady budu rok.

T: Fakt, už tady budeš rok? Takže jsi spokojená, jak se tady třeba k tobě chovají? Jestli ti poskytují to, co ti poskytovat mají? Třeba nějakou tu finanční pomoc atd...?

R1: Jo, to jo.

T: Ty jsi z dětského domova, vid'?

R1: Jo.

T: Tak mám tu pro tebe ještě otázku, jak podle tebe připravuje dětskej domov na takovej ten všeobecněj život. Budeš to hodnotit od jedničky do pětky, jako ve škole. Prostě jestli ti přijde, že je to v týhle oblasti super, že víš všechno, co o tom vědět máš, tak dáš jedničku. Pětka bude, pokud ti přijde, že v týhle oblasti nevíš nic, jo?

R1: Dobře.

T: Tak třeba finanční gramotnost. Jak zacházet s penězma, jak platit účty a tydle věci.

R1: No, tak za tři...

T: Tak za tři tě připravili jo? V dětském domově. A tady? (myšleno DNPC)

R1: Taky.

T: A co takové zařazení se do společnosti? Jestli máš třeba hodně kamarádů i mimo tenhle domov.

R1: Jako teďkom?

T: No.

R1: Tak za dva.

T: A jak jsi to měla v dětském domově?

R1: Tam tak 2-3

T: Dobře. A co zdravotní výchova a hygiena v dětském domově. Jestli se s váma o tom baví a rozebírají s vámi takový ty věci, jak se o nich teď hodně mluví třeba v televizi – jak si správně čistit zuby, což třeba spousta dospělých vůbec neumí...

R1: Ne, to jsme se nebavili...

T: To vám v dětském domově vůbec neříkali?

R1: Ne.

T: A tady v domě na půli cesty?

R1: Tady jo.

T: Hygienu a já nevím takový ty věci... Já vím, že ty už to máš asi v pohodě, ale jsou lidi, který neví třeba jak často se sprchovat a takhle, víš... to tady s vámi rozebírají?

R1: Jo.

T: V dětském domově taky to rozebírali?

R1: Tam moc ne. (Konec přepisu)

Příloha C:

Ukázka rozhovoru 2 - mladík z výchovného ústavu

T: Tak já bych se jenom chtěla zeptat, mám tady otázku: Jak podle Vás připravují dětské domy nebo výchovné ústavy na takový ten život, tam venku? Na vlastní pěst. Mám tady několik kategorií, chtěla bych, abyste to ohodnotil od jedničky do pětky, jako

ve škole. Takže třeba kategorie finanční gramotnost, hospodaření s penězi a tak. Tak jak si myslíte, že Vás tam připravili?

J: No, tak já si myslím, že dobře.

T: Myslíte si, že dobře jo, třeba dvojka, jednička?

J: Dvojka.

T: A můžu se zeptat, jak dlouho, že jste říkal, že jste byl ve výchovném ústavu?

J: Osm let jsem tam byl.

T: A tam Vás teda připravili, po té finanční stránce?

J: Tak, my jsme tam měli občanská výchova se to jmenovalo a hlavně to je do života, taková normální věc tohle to.

T: Tak jsou ale i lidé, kteří právě neumí hospodařit, neumí si spočítat peníze.

J: Jsou takový lidi.

T: Neznají takovou tu praxi. Tak to je super, že Vás tam připravili. A třeba tady, věnujou se Vám?

J: Tady taky.

T: Taky s to Váma rozebírají. Potom tady kategorie jakoby začlenění se do společnosti, budování přátel, kolektivu.

J: Já si myslím, že pohoda.

T: A co se týče těch kamarádů, tak jste měl v tom výchovným ústavu i mimo ústav?

J: Mimo ústav i tam.

T: Takže tam byste ohodnotil od jedničky do pětky?

J: Tak tam si myslím že jedničky, protože tam jsem si zažil hodně a bylo to jako dobrý. Každý říká, že pasťák, ale já si myslím, že dobrý. Zaleží na tom, jak si to kdo udělá. Já jsem si to tam zařídil dobře, nestěžuju si.

T: A pocítil jste někdy ve škole, když jste byl, že se k Vám chovali jinak, že jste třeba z výchovného ústavu? Jestli Vám to dal někdy někdo najevo?

J: Já jsem chodil celou dobu do školy tam.

T: A třeba někde jinde? Když jste žádal o zaměstnání?

J: Tak to sem nikomu neřikal, nevím no, to je taková věc, že když jdu do zaměstnání, tak takovou věc nepotřebuju. Vždycky jsem řekl, že jsem se učil na zemědělce nebo tak nebo na nějaké škole, ale neřekl jsem výchovňák.

T: Takže jste se nikdy nesetla s tím, že by se k Vám třeba někdo choval jinak jenom kvůli tomu, že jste třeba prošel tím výchovňákem? Tak to je fajn. A co se týče zdravotní hygieny a tyhle ty základní věci ve výchovném ústavu v pohodě všechno?

J: Pohoda, akorát ..

T: Jako informovali Vás dostatečně, nebo jste se to třeba musel dozvěděl někde jinde, než v tom výchovném ústavu? Takový ty základy, řekněme čištění zubů jako, věnujou tomu tam ten čas?

J: Jo, jako to jo. Ale to jsem nepotřeboval, aby mi nějak věnovali nějak čas nebo tak.

T: To jo, většina lidí na to přijde sama, ale jsou také lidi, kterým pak někdo musí říct jako „hele smrdíš“.

J: No jasně, jako jdi se vykoupat. Jako setkal jsem se tam s takovýma lidma.

T: No právě, že i takový lidi tam jsou. A myslíte si, že jako dostatečně tam tomu věnovali ten čas, aby to tam prostě řekli, že si máte čistit zuby a tak.

J: Jo to oni tomu tam čas věnovali, ale jako každému to říkat třikrát, čtyřikrát za den tyjo nebo... je to humus.

T: No dobrý, to je už potom na těch lidech, jestli to vezmou nebo ne. Takže tam tomu věnovali čas tak kolik, jednička nebo dvojka?

J: Já nevím, tak na trojku.

T: Co rodinná výchova, nějaký zakládání rodiny, jak se starat o děti, jak probíhá porod a tak..Věnovali tomu tam nějak čas?

J: Jako občanská výchova? Jako i třeba normálně s vychovatelem se probírali takový věci, takový ty základní věci.

T: No, to je dobře, protože mi třeba i někdo říkal, že v dětském domově to s nima vůbec nerozebírali. Tam se chodí normálně do školy z dětského domova, takže vám to spojí jakoby všechno dohromady, ale jim se tam třeba o tajtějších věcech vůbec nezmiňovali, a když to náhodou ve škole nebrali, tak měli smůlu. Takže jak se starat třeba o děti to nevěděli, že jo. Takže, jak byste to ohodnotil?

J: Jedničkou.

T: Co třeba nějaká příprava na zaměstnání?

J: Jo to taky.

T: Řešilo se to tam?

J: Jo, jsme měli třeba nějaký brigády.

T: A nějaká příprava, třeba na jaký zaměstnání byste se hodil nejvíc, jestli to s Váma někdo rozebíral?

J: Jo to bylo bezva, to jsme si dělali taky tohle to.

T: Takže jakou známku byste dal?

J: No tak asi jedničku za tohle to.

T: A máte teďka nějakou práci?

J: No, zatím ne.

T: A sháníte?

J: Sháním, ale tenhle Karlovarskej kraj to je takový špatný.

T: A třeba v jakým oboru byste rád pracoval?

J: No tak já nevím, já jsem pracoval různě jako, tesařina, zedničina..

T: Jo, takže manuální práce.

J: No, na stavbách a tohle to.

T: A školu máte nějakou?

J: Školu mám základní, ale já jsem se učil na zemědělce.

T: A tam na té zemědělce je to ohledně těch strojů nebo?

J: No, stroje, zařízení, chov, to je spojený prostě.

T: Takže v tom ústavu se tomu věnovali dostatečně, tomu zaměstnání? Takže jednička?

J: Jo

T: A co třeba škola, to jste měl vlastně v rámci toho ústavu, takže myslíte si, že ta škola byla jako dobrá? Nebo, že byste tam některé věci mohli třeba rozebírat víc? Nebo úroveň podle vás?

J: Myslíte škola nebo střední?

T: A v tom výchovňáku jste byl vlastně do 18?

J: Jo

T: Tak obecně, jak bychom to mohli zhodnotit, třeba základka.

J: Tak na základce jsem to jako vůbec neřešil.

T: A ta střední?

J: Bylo to dobrý, mě to bavilo, chodili jsme na praxe. Když jsme se učili o tom chovu zvířat, je to zajímavý. Když jsme psali třeba písemku, tak učitel psal na tabuli, probírali jsme to.

T: Ale ta střední, ta už nebyla v rámci toho výchovného ústavu?

J: Jo ta ještě byla.

T: A když vám třeba něco někdy nešlo ve škole, věnoval se vám potom někdo třeba víc?

J: Nahoře, když jsme skončili ve škole, tak si nás přebraly vychovatelky a vychovatel už měl normálně službu. Takže nahoře, když jsme psali písemky, tak si s náma sedl, vzal knížku do ruky, zkoušel nás.

T: Jo, takže jako věnovali se vám.

J: No, líp než rodiče.

T: Tak to je super.

J: Já se tam naučil hodně.

T: Takže byste dal jedničku?

J: Tak jako znám hodně věcí, hodně jsme se tam naučil, poučil jsem se, zajímalo mě to.

T: Tak to je fajn. A co příprava na samostatné bydlení? Takové věci jako, jak se platí nájem a elektřina, jestli to s váma rozebírali?

J: Jo, tohle to rozebírali.

T: Tyjo, tak to máte lepší přípravu, než v dětských domovech a než někteří lidé v rodinách.

J: Tak taky, hned jak mě pustili, tak jsem měl byt v Kynšperku.

T: A neměl jste problém si třeba rozpočítat nájem?

J: Ne to ne, pohoda.

T: Tak to je super.

J: Já měl vlastně v Kynšperku byt, v Chebu byt a pak tady, ale je to lepší, když máte svůj byt, je to lepší. Víte, jak to myslím, starat se o sebe, na vlastní pěst si jedete. A nemusíte poslouchat, jakože je nějaká komunita a musíte domů. Je to lepší, když má člověk svoje soukromí. Tak jako tady je taky soukromí, pak ty pokoje a tohle to, a tak jako, lepší, než nic ne?

T: Jo, to určitě.

J: Jako základna je to dobrý, oni tady pomůžou.

T: Myslíte si, že vám tady jako dost věnujou pozornost, když máte nějaký problém?

J: Já jsem měl vlastně problém, ještě ho mám s drogami, jsem závislej na tom a to, ale jako pohoda. Těď jsme byli ráno stěhovat, a furt se něco dělá, to je zase pro mě dobrý, nemyslím na to a nevyhledávám to.

T: Je to lepší no.

J: Vyhledávám třeba tu práci. Jsem na počítačích a koukám po práci nebo takhle něco. Nějaké koníčky, bude hezky, tak vyvezou pingpongový stůl, takže to bude dobrý.

T: To je skvělý. Takže péče z jejich strany je dobrá.

J: Jako fungujou a pracujou na tom. Sice pomalu, že to třeba nejde vidět nebo to, ale po čase, že se někam posunete, je to dobrý no. Ale záleží taky na lidech, jako já má taky svoje dny, že někdy toho už mám taky dost a seberu se a jdu pryč a neřeknu nikomu nic.

T: A co se týče té komunikace se zaměstnancema, máte pocit, že s váma komunikují slušně, nikdo něni na vám jakoby hnusnej?

J: Ne není, ale v Kynšperku, tam je jedna pracovnice a ta teda jo. Já se o tom nebudu bavit, ale je to takový že..

T: Jojo, já nepotřebuju slyšet žádný jména. A máte pocit, že i vy osobně se k nich chováte slušně, jak byste měl nebo vám to třeba někdy ujede?

J: Tak jako stane se, že někdy mi to ujede, tak nikdo není dokonalej.

T: Ale není to přes ten takovej limit?

J: Né, to je slušnost, to se nedělá. Já jsem tady, tak musím fungovat. A když někdo proti mě něco má nebo si to myslím, tak půjdu a vyřvu se nahoře a nepotřebuju to slyšet dole, pak to je můj obrázek, co je to za člověka, pak si takhle ukazujou na cigána.

T: To je dobře, že se takhle ovládáte. A třeba, když jste začal mluvit o těch drogách, nějaká prevence v tom výchovným ústavu?

J: Jo, jako neberte drogy a tak, to jo, letáky.

T: Jako letáky jo, ale jestli tam někdo dělal vyloženě třeba přednášku? Nebo si o tom někdo s Vámi osobně povídal? A třeba měl někdo problém s těma drogama už v tom výchovňáku?

J: No, já.

T: No, ale ještě nějakí další lidi?

J: Jo znám, tam jich bylo víc.

T: A oni vám tam vůbec nevěnovali pozornost?

J: Tam bylo jedno odloučený pracoviště kámen ,a tam právě davali ty fet'áky, prostě byli v lese, úplně od komunikace pryč, se zvířatama tam furt něco dělali a takhle, aby něco pořád dělali.

T: Takže tam byla vyloženě nějaká terapie?

J: No, takovej detox.

T: Takže ta péče tam byla, když už byl někdo závislej, ale třeba, než se stanete závislým, jestli vám někdo podával ty preventivní informace, jak bývají ty přednášky na školách, takový ty „K centra“.

J: Jo, byli tam.

T: To byste tu prevenci ohodnotil jak?

J: Tak na trojku.

T: A co se týká sexuální výchovy, tak tu tam s vámi taky probírali? S holkama takový věci jako, kdy dostanou menstruaci, jak můžou otěhotnět, antikoncepci.

J: V tu dobu tam holky nebyly. Teď už tam jsou, ale předtím tam nebyly.

T: A s váma něco takového rozebírali? Určitě ne menstruaci, ale ty ostatní věci.

J: Jo, normálně, třeba pohlavní nemoce, občanská výchova, i nahoře s vychovatelema, ale tak nejsem blbej, tak vim.

T: No jasně, a tak to byste ohodnotil jakou známku?

J: Tak nevím, jendička. Tohle je důležitý, tak probírali jsme to tam.

T: Ale spousta lidí, vezměte si, že tady jsou třeba holky, co mají čtyři děti v baráku a jsou mladší, než já, tak to by člověk koukal, že neví o těch možnostech antikoncepce. Já tady sice pokládám tyhle ty otázky, ono se to může zdát, že je to samozřejmý, pokud zrovna nemáte problém, že máte čtyři děti, ale nevěřil byste, kolik lidí vůbec neví, jaký jsou možnosti, jaký jsou druhy, si myslí, že je to drahý, že na to nemají. Někde se to dostává zadarmo, existují na tohleto fondy.

J: No a ta hygiena, chodit k doktorovi.

T: No, přesně tak.

J: Třeba tyjo, moje přítelkyně, ta tam nebyla hodně dlouho a já furt na ní tlačím, jako mám jí rád, my jsme spolu už pět let a ona za tu dobu ještě nebyla nikde a nikam nechodí, může z toho mít třeba záněty.

T: Za prvé, tohleto jsou hodně častý věci, za druhé jsem se ještě setkala poslední dobou bývají častější ty náběhy na rakovinu, rakovina čípku a znám spoustu holek, který kdyby nechodily každý půlrok, nebo každý rok aspoň se tam nechat jít jenom zkontrolovat, tak by se na to nepřišlo a mohla by se tam rozjet rakovina, jako blázen. Já o tom vím svý, v rodině taky mám takový případy.

J: No právě, tý mojí přítelkyně mamka taky měla.

T: Tak jestli se tohle už u ní v rodině objevilo, tak by bylo dobrý si o tom promluvit, protože teď je to poslední dobou fakt převít a pak už s tím neuděláte nic.

J: Ona mi právě už naznačila, že tam něco takovýho je, ale nechtěla mi nic říct, se o tom se mnou bavit, ale my spolu jsme znám jí, ona zná mě, tak bychom se o tom spolu měli bavit.

T: To určitě, to každopádně. A ona je taky tady někde?

J: Ne, ta je v Kynšperku na baráku.

T: A tam se s ní o tom nikdo nebaví třeba?

J: No, já nevím ona nikomu toho moc neříká. Tak ona ví moc dobře, která bije, ale ona se bojí gynekologa nebo já nevím.

T: Ale bylo by dobrý, aby to s někým rozebrala, probrala s nějakou sociální pracovnící.

J: Ona to nebude rozebírat, ona na to totálně kašle.

T: Ale ta sociální pracovnice se v tom nebude přesně šťourat, co přesně to..

J: A chci se zeptat, je ta takový intimní otázka, ale já se na to zeptám. Normálně jsme spolu pět let a já to do ní pouštím jako a furt nic. Na pět let, je to možný, že..

T: Musí na vyšetření.

J: Jako vůbec se nechytá. Je to možný že jo, že se nechytá, protože nebyla na tý gyndě, že jo, že tam je nějaký problém.

T: Je to možný, že tam je problém, ale v tom případě byste museli jít oba na vyšetření.

J: Oba že jo.

T: No, protože dneska je úplně běžný, že neunguje třeba ani chlap.

J: Ale to já si sem jistej, že funguju, to si sem jistej, protože předtím, než jsem byl s ní, tak jsem byl s jedním a ta byla ve čtvrtém měsíci a pak potratila, to v sobě neudržela, byla slabá.

T: Tak ideální by bylo kdyby opravdu zašla na tu gynekologii a tam se na to zeptala, tak stačí udělat jeden blbej test a tam jí řeknou, jak na tom přesně je. Jestli je tam nějak

problém, jenom přechodný nebo zdravotní, že nemůže třeba trvale otěhotnět, abyste to pak mohli řešit.

J: Já si myslím, že trvale.

T: Ale zase si myslím, že není dobrý, pokud teď nemáte bydlení, ani trvalou práci se o to snažit, jestli můžu říct svůj názor.

J: Já vím, jak to myslíte, ale tak zajímá mě to... pět let.

T: To jako určitě tam bude nějaký problém.

J: Ale hlavně je to úplně nechutný, je to humus, když spolu spíme a ona má ty problémy, může se stát cokoliv i mě.

T: Ještě tady mám otázky na tu práci, jestli jste někdy byl zaměstnaný na smlouvu vyloženě.

J: Na smlouvy, nebyl.

T: A nějak jinak, jakože na černo?

J: Jo to jo.

T: A jak třeba nejdelsí dobu?

J: 14 dní jsem byl v Železný Rudě.

T: Takže vyloženě jen práce v rámci několika týdnů, měsíců.

J: No jako na ubytovně, přes firmu, přes soukromníka.

T: A vždycky jste dostal zapláceno, nebo jste měl někdy nějaký problém?

J: No, jednou jsem měl problém. (17:08)

Příloha D:

Ukázka z nabídky zájmových kroužků výchovného ústavu a dětského domova se školou, ZŠ, SŠ a ŠJ Hostouň

- Zájmové kroužky ve školním roce 2014/2015 jsou vedené na obou školách, základní i střední, v dětském domově, výchovně léčebné jednotce i ve výchovném ústavu.
- Základní škola:

Kroužek	Vedoucí	Termín
Počítačový kroužek	Mgr. Zdeněk Píkal	středa 14:00
Výtvarný kroužek	Mgr. Iveta Neumannová	pondělí 13:30
Vaření	Mgr. Lenka Cermanová, Antonie Bošková	pondělí 13:30
Německý jazyk	Mgr. Eva Pivoňková	úterý 13:30
Myslivecký kroužek	Jiří Forst	úterý 13:30
Posilování	Mgr. Jaroslav Karnold	úterý 13:30

- Střední škola:

Kroužek	Vedoucí	Termín
Počítačový kroužek	Ing. Oldřich Hříb, Mgr. Jana Bošková	středa 14:00, pátek 13:00
Nohejbal	Luděk Šindelář	pondělí 13:00
Normování	Mgr. Martina Tauerová	pondělí 14:30
Vaření	Mgr. Alena Řepová	úterý 15:30
Příprava sportovců na závody	Josef Křivka	dle potřeby
Rybářský	Roman Michal, Bc. Josef Pavlík	úterý 15:00
Společenské hry	Mgr. Jaroslav Bozděch	úterý 15:30

- Kroužky DDŠ a VLJ:

Kroužek	Vedoucí	Termín
Ruční práce a techniky	Eva Konopová	pátek 14:00–16:00

Výtvarný kroužek	Bc. Martina Rezková, Jaroslav Švagr	úterý 15:00–17:00
Malování na karton	Bc. Lucie Němcová, Renata Němcová	středa 15:00–16:30
Florbal	Bc. Zdeněk Konop, Bc. Daniel Rubant	
Rybářský kroužek	Mgr. Pavel Turner	úterý 15:00–17:00
Čtenářský kroužek	Marie Zavadilová	
Čtenářský kroužek	Zdeňka Tomšů	pondělí/úterý 14:00
Fotbal	Tomáš Frček	pondělí 15:00–16:30
Cykloturistika	Milan Kanta	dle počasí čtvrtek 15:00
Recitace, pásma básní	Věra Pangrácová	úterý 13:30–15:00
Sezónní sporty, přípravy na vystoupení	Monika Nováková	dle potřeby
Horolezecký kroužek	Bc. Leoš Krupka, Zdeňka Tomšů	víkendy
Logopedie	Monika Nováková	2× týdně dle potřeby

Zdroj: vudds-hostoun.cz, 2015

Resumé

KOCÁBOVÁ Tereza, *Stigmatizace lidí vyrůstajících v institucích náhradní výchovné péče*, Bakalářská práce, Fakulta filozofická ZČU v Plzni, 60 str., Plzeň, 2015

Klíčová slova

stigmatizace, předsudky, integrace, dětský domov, dům na půl cesty, náhradní výchovná péče

Stigmatizace lidí vyrůstajících v institucích náhradní výchovné péče

Tato bakalářská práce se zabývá problematikou stigmatizace mladých lidí, opouštějících dětské domovy a další instituce náhradní péče, při jejich integraci do společnosti.

Práce je pro přehlednost rozdělena do dvou částí, teoretické a praktické. Teoretická část vychází z autorů E. Goffman, P. Mareš, T. Novák atd. a vysvětluje základní pojmy, které nás provázejí celou prací (stigma, diskriminace, předsudky).

Tato část osvětluje problematiku odchodu mladých lidí z dětských domovů v obecné rovině. Empirický výzkum (empirické šetření) je zaměřen na problematiku integrace mládeže žijící v domě na půl cesty, který se nachází v Karlovarském kraji.

Myslím si, že tento problém má stále mnoho nevyřešených otázek, vhodných k dalšímu zkoumání, především na téma obrácené diskriminace v institucích a úřadech. Této problematice není v České republice stále ještě věnován dostatek pozornosti.

Summary

KOCÁBOVÁ Tereza, *Stigmatization of people growing up in institutions of substitute care*, Bachelor thesis, Faculty of philosophy, University of West Bohemia, 60 pg., Pilsen, 2015

Klíčová slova

stigmatization, prejudice, integration, foster care home, house on a halfway, alternative educational care

Stigmatization of people growing up in institutions of substitute care

This bachelor thesis deals with problem of stigmatization of young people leaving foster care homes and other institutions of alternative education care during their integration into society.

The thesis is divided into two parts for clarity, theoretical and practical. The theoretical part is based on the authors E. Goffman, P. Mareš, T. Novák etc. and explains the basic concepts that accompany us thru the entire work (stigma, discrimination, prejudice).

This section points out the overall issue of young people leaving their foster homes/ orphanages in general. Empirical research (empirical investigation) focuses on the integration of young people living in house on a halfway the Karlovy Vary region.

I think that this problem still has many unresolved questions to investigate, primarily the topic of reverse discrimination in institutions and offices. Therefore in my opinion, Czech Republic needs to pay extensive attention to this very important matter.